

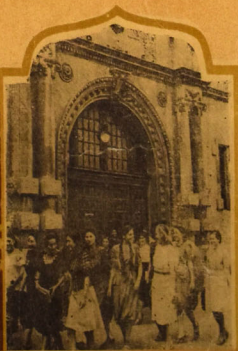
1921

25

1946

ИЛ

В.ИЛЕНИН адына
АЗƏРБАЙЧАН ДƏВЛƏТ
ПЕДАГОЖИ ИНСТИТУТУ

Бүтүн өлкөлөрүн пролетарлары, биригип!
Пролетарии всех стран, соединяйтесь!

1921—1946

Азербайджанский Государственный
Педагогический Институт
им. В. И. ЛЕНИНА

(юбилейный сборник)

БАКУ—1948

В. И. ЛЕНИН адына
Азэрбайчан Дөвлэт Педагожи Институту

(юбилейə һəср олунур)

БАКИ—1948

«Инди биз, партия илэ, онун идеаллары илэ сы-
хы сурэтдэ бағлы олан, онун руһу илэ руһлан,
мыш, фәһлә күтлэсини өз тәрәфинэ чәкән, онла-
ры коммунизм илэ руһландыран, коммунистлэ-
рин этдикләри илэ онлары марағландыран бни
педагожи муәллимлэр һегәти ордусуну тәрбия-
этмәлирик»

В. И. Ленин

«Инди вэзифэ—элмэ саһиб олмаг, бүтүн билик саһэлэриндэ ени болшевик—мүтэхэссиге кадрлары Һазырламаг, Өхумаг, Өхумаг вэ инадлы бир сүрэтдэ охумагдыр.

Инди, иолдашлар, бизэ лазым олан шеи ингилабчы кәнчлэрин элмэ тэрэф иүрүшүдүр».

И. Сталин.

«СОВЕТ МҮЭЛЛИМИ ОЛМАГ, — АДАМЛАРЫ ОХУТМАГ,
ОНЛАРЫ ЕНИДӨН ГУРМАГ, ЕНИДӨН ТЭРБИЭ ЭГМЭК
ДЕМЭКДИР. ЭСЛИНЭ БАХСАГ МҮЭЛЛИМ ИНСАНЫН ШҮҮ-
РҮНҮ ЕНИДӨН ГУРУБ, ИНСАНА ҺӘЯТЫ АНЛАМАГ ҮЧҮН
ЕНИ ИОЛЛАР КӨСТЭРИР, ИНСАНЫН КӨЗҮНҮ АЧЫР».

М. Ч. Багыров.

Институтун директору, доц.

Э. СЕИДОВ.

В. И. ЛЕНИН АДЫНА АЗЭРБАЙЧАН ДӨВЛЭТ ПЕДАГОЖИ ИНСТИТУТУ 25 ИЛ ЭРЗИНДЭ

Бөйүк Октябрь Сосялиет ингилабындан руһланан Азэрбайчан эһимоткешлари, Ленин—Сталин партиясы рэһбарлийи алтында Гызыл Орду вэ бөйүк рус халгынын билаваситэ көмайыла буржуа-мүдкөдэр ағалыгыны девириб Азэрбайчавда 1920-чи ил 28 Апрельдэ Совет һакимийэти гурдулар.

Көч Азэрбайчан Совет һөкүмэти гаршысында тэхирэ салынмаз сясиэ вэ итисади мәсөлөлөрлэ барабар, бөйүк мәдэни гуручулуг мәсэлэлэри, кениш эһимоткеш күтэлэлэринин маариф мәсөлэлэри дурурау.

Көч Азэрбайчан Совет Сосялиет Республикасы өзүнүн илк ярадылдыгы күнлэрдэн һөр ердэ ана дилинде эни совет мәктэблэри тэшкилине башлады.

Эрларлэ мәктэб һасрэтини чөкөн эһимоткешларин балаларыны мәктэб чөлб этмэк кими чох бөйүк иш башланды. Мәдүмдур ки, Совет һакимийэтиния илк күнлэриндэ белэ бөйүк мәдэни гуручулуг мәсөлэлэри бөйүк чэтинликларэ раст калды. Бу мәсэлэлэр һөкүмэтдан мүаллим кадрлары һазырламаг, эни совет мәктэблэри үчүн тэдрис вэ малди һасэти бунөврәси яратмаг ишиндэ бөйүк мәсариф вэ сөйлэр талэб эдирди.

25 ил бундан эввэл, 1921-чи ил июл айында Азэрбайчан Совет һөкүмэти 66 №-и тарихи бир гэрар гөбүл этди. Бу гэрар эрлар бою Азэрбайчан халгыны боған чөһәләт вэ авамлыг йолунда ишыгы вэ сөнмэз бир мэш'ал яндирды. Азэрбайчавда али тәһсилди мүалли һазырламаг үчүн Азэрбайчан Дөв-

лэт Педагожи Институту тә'сис эдлади. Педагожи Институту яшадыгы 25 ил, Азэрбайчан халгынын кеширдийи узун эрлэр гаршысында, нэ гөлэр кичик бир мүддөт олса да көрдүбү ишлэр олуғча чох вэ бөйүкдур.

Мәдэни вэ итисади чөһәтдэн чох керидэ галмыш, кемиш чар Русиясынын мүстәмләкәси олан Азэрбайчанын о заманки шэраитиндэ эһинки Азэрбайчан дилинде Дөвлэт Педагожи Институтунун ачылмасы, һатта орта мәктэблэрин тэшкили белэ геһри-мүмкүн бир иш яди.

Тәкчө буну көстөрмөк кифайәтдир ки, Азэрбайчавда Октябрь ингилабына гөдөр чөми 10—12 мүхтәлиф тинли орта мәктэб вар иди вэ бунларда да дәрәсәр ана дилинде апарылмырды. Али тәһсилди азэрбайчаны мүаллим тәк-тәк тапшларды; педагожи тәһсил һатгында исә, бөһе ачмага дөймэв.

Халгымызын иһсәләрвэр вэ габагчыла адамларынын һасрәтли арзулары инди совет Азэрбайчавында һагигәтэ чеврилмишдир. Маарифләрвэр вэ демократ шакимиз Сейид Әһам Ширвани 70 ил бундан эввэл «Һасәнбайин һүзүрун» шеириндэ һүн вэ тәссәффә язырды:

«Мәктәбин геһрәтин чөкөн йохдур,
Тохми-хошбахталыг әвен йохдур,
Бу нөдәндир? Савадымыз йохдур.
Әлмдә ичтинәдымыз йохдур».

Инди Азэрбайчан халгынын мәрд вэ салагәтли болшевик оғулары бөйүк сөйлә замин, хошбахталыгын тохумларыны сөпирләр. Совет Азэрбайчаны Шәһрин

тапсында азадлығын, элм вә мәдәний-
ийтин чарчысы олмушдур. Шөржин гап-
сында гыса мүдәттә бөйүк мәдәни иш-
гылабын яраймасында вә бу ишгиләби
дадыл мейвәләр еттидирмәсиндә, хуусен
Азәрбайжан Дөвләт Педәгожи Институ-
туны вә онын еттидирәйи мүәллим
кадрларынын чох бөйүк хидмәти олмуш-
дур.

Азәрбайжан Дөвләт Педәгожи Инсти-
туту мәдәнийәтигәнин мөһкәмләдирли-
кисын ишндә бөйүк рол ойнамышдыр.
О, Азәрбайжан халгынын мәнсуадәр тар-
лаларына бол-бол элм вә маариф тохум-
лары сачмышдыр.

Азәрбайжан халгынын әзиләдийи
С. М. Киров, С. Орчоикидзе, М. Ч.
Бағыров йоддашылары рәһбәрлик етди-
кәри Азәрбайжан һөкүматы, бир сира чө-
тәникләрдә бахмарлар, Ленин—Сталин
милли сясәтнин һаятә кеңириб, шәклә-
чә милли, мазмунча сясәтлә мәдәнийә-
тиники инкшәфына, бүтүн вәсәнт вә гү-
валәрини әсиркәттә.

1921-чи илдин июнунда—о чәтин күн-
ләрдә «Иккинчә дәрәжәли совет мәктәб-
ләриндә түрк (азәрбайжан-С) дөвләт дил-
линдә дәрс вәрәйи бачаран мүәллим-
ләр» (Азәрбайжан ССР һөкүматынын
66-М-ли декретиндә) һазырлама мәс-
сәддә Бакидә биринчи Азәрбайжан Дөв-
ләт Педәгожи Институту ачылмасы һәг-
гәндә Азәрбайжан ССР һөкүматынын
һәрәри шәхдә. Бу, бөйүк сясәт бир һәд-
исә олмагга, Ленин—Сталин милли сяс-
әтнини парлаг бир гәлибийәти иди.

Өз ишини 1921-чи илдин ноябрнда
6 тәләбә (илдин ахырында тәләбәнин са-
нә 40 һөңгәр чәтмыш) вә бир нечә мүәл-
лимдә башланг АПИ партия вә һөкүматы
ини күндәлик гагырсы сәйсәндә өз иш-
кишаф йолундакы бүтүн чөтәникләри
муәфәғгийәттә арадан галдырмыш вә
10—12 ил әрзиндә Совет Иттифакында
Азәрбайжан, рус вә әрмәни бөлмәләри
илә 7 факултәтлә малик эн көркәмл вә
гүвәтл бир али мәктәб чеврилмиш олды.
Өз әсас мәсәләләрини һәлли йолу
илә кедәлар АПИ 25 ил әрзиндә бө-
лмәч ихтисәслә мүәллим кадрлары вә әл-
кәми ишчәләр һазырламагга чох бөйүк
муәфәғгийәтләр илдә етмишдыр.

Бунун нәтижәсиндә Институт кеңиш
әһмәткәш күтләләринә маариф вә мө-
дәрийәтти йямаг, ушаглар вә кәңчләрә
коммунист тәрбиясән вәрмәк, халг тә-
рәккәтләрини кадр һазырламаг вә элми
Азәрбайжанда инкшәаф етдирмәк иши-
дә ән мүһүм рол ойнамышдыр.

АПИ-нин 25 ил әрзиндә өлдә етдийи
наилыйәтләри гыса оларга белә кәстәр-
мәк олар:

Азәрбайжан Дөвләт Педәгожи Инсти-
тутуну орта мәктәбләр үчүн һазырла-
мыш олдугу 28 һөңгәрдән ибарәт биринчи
бурахылмышы 1924-чү илдә олмушдур ки,
бу илдин 14 һөңгәри тәбийәти вә кимя,
9 һөңгәри ризияйәт вә физика, 5 һөңгәри
исә, Азәрбайжан дили вә әдәбийәти их-
тисәсиндә олмушлар. Мә'зуналарын һәм-
масы Азәрбайжан Халг Маариф Комис-
сарлыгы тәрәфиндә гәзә орта мәктәб вә
техникумларына педәгожи ишә көндә-
ридишдиләр. О замандан бәри Институт
орта мәктәбләр үчүн һәр ил марксизм-
ленинизм илә сәләһәтләшмиш, өз педәгожи
ишәсәсини нәзәри билек, тәрбури вә
дирәктәрдә тәкмилләшдирмиш мүхтәлиф
ихтисәслә мүәллимләр бурахмаггадыр.
Тәкчә 1940—41-чи дәр илиндә АПИ 500
мүәллим бурахылмышдыр.

25 ил әрзиндә Институт тәрәфиндә
мүхтәлиф бөлмә вә факултәтләр үзәрә
7000 мүәллим вә халг маарифи тәшкиләт-
чысы һазырламышдыр.

Буну дәмәк кифәйәттәр ки, респу-
бликанын 454 орта мәктәбидәки тәк али
тәһсилли мүәллимләрин 80 фәизиндә
чоху АПИ етирмәләридиләр. Белчә дә,
гәйд етмәк лазымдыр ки, республика
халг маариф оргәнарларынын рәһбәр иш-
чиләри вә орта мәктәб мүфәттишлориники
әскәрийәти АПИ-нин мә'зунарыдыр.
Диггәтә шаһи бурасыдыр ки, Институт
тәкчә Азәрбайжан дилиндә олан орта
мәктәбләрә кадр һазырламагга галма-
йыр, әйни заманда республиканын рус
вә әрмәни мәктәбләри үчүн дә кадр һә-
зәрлайыр. 1932-чи илдә тәшкил әдлиймәш
әрмәни бөлмәсә үзәр индийи һәм 600-ә
гәдәр мүхтәлиф ихтисәслә мүәллим бу-
рахылмышдыр. Бунун нәтижәсиндә һә-
зәрда оларча әрмәни орта мәктәблә-
риндә мүәллимә әйтиячә һисс әдлийм.

Институтун рус бөлмәси исә индийи
кәми 700 мүәллим бурахмышдыр. Бунун
нәтижәсиндә дә русча орта мәктәбләр
мүәллимә тә'мин әдлиймшдир. Рус бөл-
мәси бундан бәшгә дә чох мүһүм бир вә-
зифә дәшыйыр. Белә ки, Дил-әдәбийәти
факултәсинин рус бөлмәси мә'зуналары
Азәрбайжан орта мәктәбләриндә Азәр-
байжан кәчлийинә бөйүк рус халгынын
дилини тә'лим етмәк кәми шәрәфли бир
иш көрүрләр.

Буну бунлар исә Ленин—Сталин
милли сясәтнин биләвәсидә һаятә ке-
чирләмәсән дәмәкдир.

Институтун фәалийәти нәтижәсиндә
гардаш гөшү республикаларын—Кур-
чүстан вә Әрмәнистанын азәрбайжанды-
лар үчүн орта мәктәбләри дә кадрлардә
тә'мин олунур.

Институтдә Әзәкәстан, Туркмәни-
стан, Дәғәстан вә бәшгә гардаш респу-
бликаларын оларча тәләбәләри тәһсил
алмышлар.

Институтун бөйүк наилыйәтләриндән
бири дә алман, франсыз вә инкисилә
дили мүәллимләр һазырлаан һәрчич
дилләр факултәсини тәшкиллә вә мөһ-
кәмләмәсәдир. 1937-чи илдә тәшкил
олдунуш бу факултә индийидәкә 200-ә
гәдәр һәрчич дил мүәллимә бурахмыш-
дыр.

Институтун һәрчич дилләр факултәси
инди элә мөһкәмләнишдир ки, Азәр-
байжандә һәрчич дил мутәхәссис һә-
зәрламаг ишини сүр'әтләндирмәк үчүн
илдә илләрдә мүстәгил институтә чев-
рилә биләр.

АПИ-нин фәалийәт вә хидмәти бил-
ләвәсидә орта мәктәбләрә кадр һазыр-
ламагга галмышы, бу институт республи-
кидә педәгожи тәһсилни тә'сис вә ин-
кишләфиндә дә мүһүм рол ойнамышдыр.

Республикамызда олан чохсайлы пед-
агожи мәктәбләрин мүәллим һей'әтнини
90 фәизи АПИ мә'зунарыдыр. Ялвиз бу
тәдбирләр нәтижәсиндә Азәрбайжанда
умуми итбидан тәһсил мәсәләси 1933-чү
илдә тамамилә һаятә кеңирилмиш олды.

Республикамызда әни али педәгожи
мәктәбләри вә әлми-тәдгигат институтла-
рынын тәшкилә ишиндә дә АПИ-нин бө-
йүк хидмәти олмушдур. Инди мүстәгил
институт кәми фәалийәт кәстәрән вә

һазырда республиканын бир нечә миң
педәгожини әһәтә эдан Гяйиб Педәго-
жи Институту вахтәлә АПИ-нин бир
шө бәсә олмушдур.

1935-чи илдә АПИ нәздиндә тәшкил
әдлиймәш Мүәллимләр Институту 1938-чи
илдә мүстәгил институтә чеврилмиш вә
һазырда дә һәмин институт Бакидә Азәр-
байжан мәктәбләри үчүн рус дили мү-
әллимләри һазырламаггадыр.

Һазырда Республикамызда олан 7
мүәллимләр институтунун рәһбәр вә пед-
агожи кадрлары АПИ элми ишчиләри
һей'әтиндән, аспирантларын вә ән ях-
шы мә'зуналарын дүзәлиймшдир. Буну
дан бәшгә, АПИ республиканын бүтүн
педәгожи али мәктәбләрини элми-мето-
дик вә тәдريسәт ишини дүзүк тәшкил-
ләндә, олараны элми ишчиләрини их-
тисәсләрини артырмаг ишиндә дәниң
көмәк кәстәрир. Бунун кәми дә 1943-чү
илдә Кировбадда Али педәгожи инсти-
туту тәшкил олдунушдур. Гәйд етмәк ла-
зымдыр ки, С. М. Киров адына Азәрбай-
жан Дөвләт Дәрүфуһуну өз профессор-
мүәллим һей'әтини дүзәлтмәкдә вә ма-
дә-тә'лим өзүдүнү яратмагга АПИ-я
осәләнмышдыр.

АПИ-нин бир чох исте'дәдләри етиш-
дирмәләри сәнәе, тибк, колл тәсәрруфат
вә сәирә институтларын кафедраларында
профессор вә доцент вәзифәләриндә
чалышмаггадырлар.

АПИ-нин оларча етишдирмәсә һә-
зәрда Азәрбайжан Әлмәр Академиеси
институтларында вә бәшгә элми-тәдгигат
институтларында бөйүк муәфәғгийәтлә
чалышмаггадырлар. Буну дәмәк кифәйә-
ттәр ки, АПИ мә'зунарындан 4 һөңгәри
Азәрбайжан Әлмәр Академиесинын һәг-
гини үзү, 2 һөңгәри әмкәтләр әли хәдди-
ми, 150-дән чоху республиканын әмкә-
дәр мүәллимдир.

АПИ етишдирмәләриндән гөшү рес-
публикаларда элм вә илгәсәнт сәһәси-
синдә шөһрәт гәзәанялар дә аз дөндүр.

Оларча АПИ етишдирмәләри һазыр-
дә әдәбийәт сәһәсиндә, мәтбуат вә бәш-
гә мәдәни-маариф иләрәриндә, респу-
бликанын рәһбәр тәшкиләтләриндә ча-
лышмаггадырлар.

Өлкəmизə гиймәтли әсәрләр вермиш языхы вә шаһрләримизин 90 фанзи АПИИ мө'әзунарыдыр.

АПИИ элми ишчиләри коллективи 25 ил әрзиндә артымыш вә камилләшмишди.

Окәр Институт 25 ил бундан әввәл өз ишини элми ады омакыи 7—8 муәллимлә бәшләмишдиси, һал-һазырда институтда 11 профессор (буналардан 9-у элмләр докторулар), 45 доцент, 90 ассистент вә баш муәллим, 23 аспирант вардыр.

Бу мүддәт әрзиндә Институт ишчиләри тәрәфиндан 243 элми әсәр язылмышдыр. Буналардан 11-и элмләр доктору алимлик дәрәҗәси амаг үчүн, 38-и элмләр һәмизәди алимлик дәрәҗәси амаг үчүн язылмыш диссертасиялар, 194-ү исе элми тәдҗигат ишидир. Бу әсәрләрдә «Азәрбайчан дили тарихи», «Азәрбайчан әдәбияты тарихи», «Брюсов вә әрмәни әдәбияты», «Күдүстан сүһи муғавднәнамәси», «Муәсир рус дилиндә дүрәлтмә исимләр», «XIX әсрдә Азәрбайчан педагожи мүтәфәккирлери» вә сирә совет элмләрини зәһкиндәширән гиймәтли әсәрлардыр.

АПИИ элми ишчиләри коллективинин иҗтидан, орта вә али мәктәбләр үчүн дәрәҗәси вә дәрә ләвазиыи яратмаг сәһәсиндәки ишини хуәсулә гейд этмәк ләзимиляр. Буну дәмәк кифаиятдыр ки, сон 10 ил әрзиндә АПИИ ишчиләри тәрәфиндан 55 мүхтәһәф ады дәрәҗәк вә дәрә вәсәити тәртیب эдлмишлар.

Институтун Бузларча мө'әзунары, тәләблери вә элми ишчиләри буйҗк Вәтән мүһабирәсини илк күнләриндә чәһбәләрдә олмушлар. Оларын чоку орден вә медалларла тәһтиб эдилб гайбларга инди өз гә'лими вә элми ишләрини Институтда давам етдирлар.

Азәрбайчан Педагожи Институту етишдирмәси олан Хыдыр Мустафаев вә Сәйһәддин Казымов, Совет Иттифагы Гәйрәмәти адыны алмышлар. Институт коллективи чәһбә әрдәм ишиндә ләгәтли иштиракына көрә халгымизын муәллими вә һалиси Сталиндән тәшәккүр алмышдыр.

Институт мүһабирә чәһисиндә ләзимиш ишларини сүр'әтләр борта эдир. Хуәсуан тәләбәларин сайыни артырмаг

үғрунда буйҗк ишләр көрүр. Бәлә ки, Институтда 1944-чү илдә 125 нәфәри азәрбайчанлы олмагла чәми 320 нәфәр охуярдуса, инди Институтда 950 нәфәри азәрбайчанлы олмагла 1400-ә гәдәр тәләбә охуяр.

Институтун 25 ил әрзиндә әлдә етдими һалдәһәтләрини гыса хуәсәси беләдир.

Бу муәвәфәғийәтләр, дәли Сталинни рәһбәрлийи, Совет һөкүмәтинин ярдәми, Азәрбайчан болшевикларинин сталинчи рәһбәри, Азәрбайчан халгынын соләғәтли оглу Мир Чәфәр Бағдаровун АПИИ вә онун коллективина кестәрдийи күндәлик ады гайғысы нәтиҗәсиндә әлдә эдлмишдир.

Бу муәвәфәғийәтләр бир дә она көрә әлдә эдлмишдир ки, Институт коллективи халгын гәддәр вә мудрал дүшмәнлери олан һәр чүр милләтчиләрә, пантүркистләрә, панисламистләрә вә башга ярамәзларә гаршы Ленин—Сталин партиясинин рәһбәрлийи алтында барымыш болшевик мүһабирәси апарымышдыр.

Институтун 25 ил әрзиндә көрдәүй дөвләт әһәмийәтли буйҗк ишлардә фәдәкарлыгла чалышан, һиммәт вә гейрат сарф эдән бир сыра профессор вә муәллимләрини адларыны бу шәрәфли тарихи күндә ифтихара гейд этмәкәк олмаз. Олардан гочман риязыйят муәллими профессор Мәммәдбәй Әфәндиев, педагожи кафедрасы профессору Комаровски Б. В., АПИИ тәләбәлииндән АПИИ профессорлуғуна гәдәр йүксәлмиш олан филологи элмәри доктору профессор Ләмирчизадә, профессор Әли Султанлы, доцент Х. Кәләнтәрли, доцент С. Бархударян. Институту битирмиш, узун мүддәт Институтун рәһбәр ишиндә олмуш педагожи элмләр һәмизәди доцент Мейһи Мейһизадә, Худавердиев Ә. М., доцент Аббасадә А. К., профессор Нусейнов Н., доцент Шәһтахтинская З. М., доцент Юсәифадә Б. М., доцент Рәшикка Е. Е., доцент Гиршгори Е. З., баш муәллимләрдән Астафәва А. И., Терентьева Н. И., Агаев Б. А., Ганбова Р., Агазәдә Назәкәт, Әләскәр Ю. Бағырча Ч., Ромал А. И. вә сәһләришини Институтда көрдүкүләри ишләр, һәһигәтән тәдҗидирә лайиғдыр. Биз ми-

АПИИ ЕТИШДИРМӘЛӘРИ.

1. Азәрбайчан ССР Элмләр Академиясинин президент муавини академик һ. Нусейнов, 2. Азәрбайчан ССР Элмләр Академиясинин һәһиги үзү М. Ибраһимов, 3. Азәрбайчан ССР Элмләр Академиясинин һәһиги үзү С. Ю. Вакилов, 4. Азәрбайчан Дөвләт Дарулафунуунун ректору профессор А. Гарәев, 5. Азәрбайчан ССР Элмләр Академиясинин һәһиги үзү профессор Ю. Мәммәдәлиев.

нәғделерлыг һиссәлә бу йолдашларын аяларын чәкәрәк онларын коләкчәкә дә фәдакарлыгга ишләйчәкәларинә әмшнәк. Инди биздә, даһа йүксәк мәфкүрә сәнийәсәндә дуран һәртәрәфли вә дәрн биләкли, сәнәтинин камил устасы олан адамлар һазырламаг тәләб олунур; профессор вә муәллимләримиз бу тәләбләри рәһбәр тутмуш вә һәмшш дә тутачагдырлар.

Институт коллективи өз вәзифәсини һеч дә битмиш һесаб әтмир; о, айдын сурәтдә муәййән әтмишдир ки, һәлә гаршыда Маркс—Энгелс—Ленин—Сталин һазрийәси илә сийләһланмыш, муәсир әлмин һаилдийәтләрини, совет педагогисинин һазрийә вә тәчрүбәләрини мөһим-сәмшш йүксәк ихтисаслы педагоглар һазырламаг кими даһа мурақәб вә даһа шәрәфли вәзифәләр дурур.

Бу муһүм вәзифәләри Институт кол-

лективи, әлбәттә, чәмийәт вә онун инкешиф һанундлары һаггында бүтүн әлминә әлми сайылан марксизм-ленинизм әлминә йифәләтмәккә еришә етирә биләр. Бу вәзифәләри, тәләбәләрин тәлим-тәрбийә ишләрини әсәсли бир сурәтдә яхшылашдырмаг, факультәләри, кафедралары, кабинетләри мөһимләндирмәк, әлми-тәдқиғат ишләрини дәрнләшдирмәк, тәләбәләр үчүн дәрә вәсәити яратмаг вә саирә илә еришә етирмәк олар.

В. И. Ленин адына Азәрбайжан Дәвләт Педагогич Институту бу 25 иллик тәчрүбәсиндән истифадә әдәрәк, чох муһүм олан дәвләт ишини, республика үчүн муәллим кадрларына болшевик тә'лим вә тәрбийәси вермәк ишини—ени Сталин бешиллийинин гаршыя гойдуғу ени вәзифәләри һамуслә еришә етирәчәкдир. Бунун үчүн партия вә һөкүмәт тәрәфиндән бүтүн ләзими шәрәнт ярадылмышдыр.

С. АБРАМОВА.

АПИ ПАРТИЯ ТƏШКИЛАТЫ КОММУНИСТ ТƏРБИЯСИ
УГРУНДА МУБАРИЗЭДƏ.

Өз 25 иллийни ифтихарла гөйд эдэн Азербайчан Дөвлət Педагожи Институту, кеңиш вə иналды мубаризə йоллары кечмишдир.

Элм вə мэдөнйбэтə чан атан Азербайчан эһмэткешларини мэдөнй этнəчларыны тəмин этмэк, Совет һакимийбэтй дөврундə ачылымыш минлардə мөктəплөрй марксизм-ленинизм нөзəрийбэсидə сילהланмыш йүксək ихтисаслы мөаллим кадрлары илэ тəмин этмэк кичи бөйүк вазифалөрй ерино етирмалй олан институтумуз, бу 25 ил эриндə һөгигтон бөйүк ишләр көрмүшдүр.

Сталин бешилдиклөрй эриндə мэдөн-мөариф органлары гарысында дурдан бөйүк ишләр планынын—республикада савадсызлыгы тамамилə лəгв этмөк, 7 иллик ичбери тəнсийн баша чатдырмаг, орта мөктəплери, техникумлары али тəнсийн мөаллим кадрлары илэ тəмин этмэк планынын ерино етирлэмэсн ишиндй институтумуз чох бөйүк эмək сарф этмишдир.

Азербайчан Коммунист (болшевикләр) Партиясынын Маркəзи вə Баки Комитгалары, хусусан Азербайчан болшевикларини раббери М. Ч. Багыров йодаш, институтумузə һәмшй бөйүк эһмийбэт вермишдир. Института көркәмли алимлорин чөлб эдилмэсн, лəзыми дәрэ аваданлыгы илэ институтун тəнсий эдилмэсн, профессор вə талобаларин нумунэня йашайыш мөаллимлөрй илэ тəмин эдилмэсн, дәрэ кейфибэтини йүксəддилмэсн, института коммунист тәрбибэси, бешвөдиллэд тәрбибэсин йүксəддилмэсн мөсələсинд Азербайчан К(6)П МК-си даима иситимэт вермишдир.

Бүтүн буларын нəтичесидир ки, В. И. Ленинн алдыны ифтихарла дашын Азербайчан Дөвлət Педагожи Институту, өз 25 иллик фəалийбети эриндə, республикамызə 7 мин нөфрдөн артыг йүксək ихтисаслы мөаллим кадрлары вөрэ билимишдир ки, буларын да арыдан чоху коммунист вə комсомоллардыр.

Институтумуз бу иллэр эриндə нэилки ялднз Азербайчан мөктəплөринэ, һэтта гардаш Эрмөнистан, Күрчүстан, Дагыстан вə Орта Асия республикаларына да йүзлөрлэ йүксək ихтисаслы мөаллимләр вермишдир.

Азербайчан Дөвлət Педагожи Институтуну битирмиш йодашлар, инди республикамызын али вə орта мөктəплериндə, элми мүүссеслэриндə партия вə совет тəшкيلاتларында чалдышыр, көнч нөслэ коммунизм рунунда, Вөтөнэ вə халгымызə садагэтлэ хидмэт этмэк рунунда тәрбибэ верирләр.

Институтумузун етишдирдий коммунест йодашлар ичэринсидэ дөвлэт хадимлери, эмөкдар мөаллимлөр, көркөмли шаир вə эдиблэр чохдур. ССРИ Али Советинин Миллэтләр Совети сэдрийни мөавини Асланова Чиммас, ССРИ Али Советинин депутаты көнч Педагог Бабаия Маро, Азербайчан ССР Элмлэр Академиясинин һагиги үзви, 2 дафə Сталин мукафаты лауриаты, көркөмли шаир Самед Вургун, Республиканын эмөкдар мөаллимлери: Фəндиев М. Б., Хачатурян А. вə бир чох даһа башга йодашлар тəнсилларини бизим институтда алмышлар.

Бу күн шайиди оладугумуз бүтүн Бу иллийбэтлар иналды, болшевик мубари-

1. М. А. Дадашзаде, 2. С. Рəхимов, 3. М. Дилбазы, 4. М. Рахим.

әсәс нәтижәсиндә әдә әдилмишдир ки, бу мұбаризәдә институтун партия, комсомол вә һәмкарлар тәшкилатлары көрәмлән рол ойнамышлар.

Институтуuzuн тәшкили күнүндән башлаяраг, болшевиклар партиясы вә совет һөкүмәтинин тарихымаза гойдуғу мұбаризә вәзифәларын—Республиканын артымагда олан мәктәбләр шәбәжесини һәр-тәрефдә инкишаф этмиш мұәллим кадр-урау илә тә'мин этмәк вәзифесини ери-нә етирилмәси ишиндә институтун партия тәшкилаты профессор-мұәллим вә тәләбә күтәжесини йорулмадан сәфәрбәр-дәвиә алмыш вә алмагдадыр.

1929/30-чу дәрс илнндә Азәрбайжан Дөвләт Даруфәунүндән айрылыб В. И. Ленинни ады илә мұстәғий илә Педагожики Институтуна чеврилмиш институтуuzuн партия тәшкилатында о заман аз миғдалар коммунист вәрди. Бу коммунистларын дә әкәсриййәтини тәләбә йолдашлар тәшкил әдирди.

Институтун партия тәшкилаты, Азәр-байжан К(б)П Мәркәзи вә Баки Коми-тәларынни билаваситә көмәклиги илә партия, комсомол вә һәмкарлар итифа-ғы ишларынни енидән гурмаға башлады. Буру үзләрәи вә фаәл коммунистлар ән вәчбә сәһәләрә тәһким әдилдиляр. Аз мүддәт ичәрсиндә тәшкилат ишларын баша чатдырылды, институтта апарылан иләк тәләбә гәбулуну муvафәғийәтлә кечирмәкдә партия тәшкилаты директор-луда бөйүк көмәклик әтди вә дәрс кей-фиийәти уғрунда мұбаризә мәсәләси бир-ринчи илдән башлаяраг тәшкилатымы-зын әсәс вәзифәси өлдү.

Институтун партия тәшкилаты, 1932—33-чу дәрс илнндән башлаяраг, дәрс кей-фиийәтинни ашағы салан, мәктәбин өл-мәси нәзәрийәсини тәблиг әдән, мұәл-лимни дәрсдә ролуну һеч чыхаран шу-ләнниз нәзәрийәси, лаборатория-бри-гада үсулу тәрәфдарларыны сона гәләр ифша әтди. Мәктәбдә Ленин тәрбийә үсу-лунун кечирилмәси кешиндә мөһкәм пәйчәдә.

Азәрбайжан К(б)П Мәркәзи Коми-тәсини АПИ һатгында о заман гәбул әтдики бир сыра гәрарларын һиятә ке-тирилмәсинә һәр чүр манә'чилик кәстәр-кәйә тәшәббүс әдән вә сонралар халыгн гәддәр дүшмәни кими ифша әдилән бир

сыра мұәллим вә институт рәһбәрлийи илә АПИ партия тәшкилаты амансыз мұ-баризә апармыш вә МК-нын мұбаризә гәрарларыны лайиғичә ериңә етирмәйә муvафәғ олмушдур.

АПИ-нин партия, комсомол вә һәм-карлар тәшкилатлары дәрс кейфиийәти уғрунда апардыклары мұбаризәдә айры-айры факултәларын аваданлығла тәһиз әдилмәси, тәләбәләр үчүн емәкхана, ятаг-хана дүзәдилмәси ишиндә мұәллим вә тәләбә күтәжесини сәфәрбәрлийә алмыш-дыр. Институтун мөйтәшәм үмүни ятаг-ханасы, демәк олар ки, тәләбәларын кү-чү илә тиклимишдир.

Институтта тә'лим тәрбийә ишинин аҗышы гурулмасы нәтижәси оларәг, АПИ бир һечә дәфә үмумиттифаг вә респу-блика биринчилийини алмышдыр. Буру демәк ки, фаәт әдәр ки, АПИ коллектив-ини, алыңз 1933—36-чы илләр әриндә 8 кәчичи ғырмызы байраг вә биринчи мұ-кафатлар алмышдыр.

Педагожики институту коллективни, һеч заман алыңз академиклә гәпыларәг өл-кәнин синеси вә тәсәрууфат һиятындән узағда дурмамышдыр. Әксинә, коллек-тивимиз һәмшә партиядын мұбаризи ча-ғырышларына сәс вәришиң вә ән сырада кәдәиләрдән бири олмушдур.

Ишгалчы алман фашистларын мұғд-дәс Вәтәнимизә һүчүн әтдики заман, ин-ститутуuzuн йүзләрә мұәллим вә тәлә-бәлари, алыңз сийәти аларәг, чәбәләрә кетмиш вә дөйүш мейданларында гәһр-манлығла вурумушлар. Институтун чәбәләрә вурушан бир чөх дөйүшчүләр-и дөйүш ордән вә медаллары илә тәт-тиф әдилмишләр.

Институтуuzuн етичдирмәси олан Сәләһәддин Казымов, Фәзил Сәфаров йолдашлар, фашистларәдә апардығмыз гәһли дөйүшләрдә мисияси инклик кәс-тәрдикләринә көрә Совет Итифағы Гәһ-рәманы адына алмышлар.

Арха вә чәбәдә гәһрәманчасына ча-лышан бүтүн совет халы илә барбар, АПИ коллективни дә вар гүвәсини сәрф әтмиш, чәбә архасыны мөһкәмләдир мөк вә чәбәиә мәдди вә мә'нәви ярдым-лар әдәрәк бөйүк Сталиндән тәшәккүр телеграмы алмышдыр.

Институтун бир чөх мұәллим вә тә-ләбәлари, мұдәфиә әһәмийәти олан хү-

суи ишләрдә иштирак этмиш, кәһәз-ларда, һәрби истәһсалатда чалышып, шәһәр вә районларын әһалиси арасында кәниш сясәт-тәрбиә иши апармыш вә бунунда да гәләбәмпизә көмәк этмишләр.

Коллективимиз чәһәләрдән кәләп яралы әскәр вә забитләра хүсуси гайкә кәстәрмиш, һәмилшдә күтүрдүп һәрби хәстәханаларда бәйүк ишләр апармыш-дыр.

Вәтән мұһарибәси илләриндә коллективимизин кәстәрдиий фәдакар әмәли партия вә Совет һөкүмәти тәрәфиндән лайигинчә гиймәтләндирилиши вә институтумузун ән габатчыл адамларындан бир дәстәсә, о чүмәләдән Әфәндиәв Исмаил, Закувалә Ә. М., Сәидов Ә. Ионески А. С. йоддашлар Совет Итти-фәга орден вә медаллары илә тәлтпф эдлмишләр.

Инди, әмин-әмәялг дөврүндә өз гәд-рис ишләрини ендәп гуран институту-музда Сталин йоддашын «Биздә кәчә кадрларын һазырламасы вә етишти-рилмәси бир әдәт олараг әлм вә техни-канын айры-айры сәвәләриндә ихтисас-ләра кәрә кечирилир. Бу, даям вә мөг-сәдә үйгүндүр.. Ләкин бир әлм сәһәси вәрдир ки, буну билмәк бүтүн әлм сәһә-синдәки болшевикләр үчү мәчбури ол-малдыр,—бу да чәмийәт һаггында, чә-мийәттин инкишаф һаггында, пролетар ингилабынын инкишаф һаггында, коммунизмин гәләбәси һаггында марксизм-ленинизм элмидир. кәстәрдиин мұһаризә байрагы олмушдур.

Сталин йоддашын кәстәрдиий марксизм-ленинизм әлмини даһа дәриндән өйрәнмәк, кәчәк нәслин тәлим-тәрбиәси илә мәшгул олячаг адамләра даһа вә-чибдир.

АПИ ЕТИШДИРМӘЛӘРИ.

Азәрбайчан ССР Маариф Назирин мұавини С. Бархударян, 2. Азәрбайчан К(б)П МК-нын мәктәб шәбәси мүдирин Ч. Асланова, 3. Азәрбайчан ССР Маариф Назирин М. Әлжәрли, 4. Азәрбайчан ССР Баш Мәтбуат мүдирин Ч. Чәфәров, 5. 132 нөмрәли Баки шәһәр мәктәбин мүдирин Ахундова, 6. Азәрбайчан К(б)П Баки шәһәр район комитәси кәтиби Ә. Рәһимли.

АПИ МУДИРИЙЎЕТИ ВЭ ПАРТИЯ-ИЧТИМАИ ТЭШКИЛАТЛАРЫ

1. Институтун партия комитаси катиби С. Абрамова, 2. Институтун директору Э. Сейидов, 3. Институтун элми ва дэрс йисса узрэ директор муавини М. Меҳдижадэ, 4. Ерди комитэ сэдри И. Бабаев, 5. Институтун директор муавини О. Эйюбов, 6. Институтун комсомол комитаси катиби Т. Эфэндиев, 7. Талабалар комитаси сэдри Н. Нағъев.

*Институтун тәдريس вә элми
киссә уәзә директор муаһини
дог. М. МЕНДИЗАДӘ.*

АПИ ВӘ АЗӘРБАЙЧАНДА ПЕДАГОЖИ ТӘСЛИНИ ИНКИШАФИ

Ленин адына АПИ өзүнүн 25 иллик дөйәрли фәалийәти вә газандығы бөйүк nailийәтләри нәтижәсиндә халгымызын ифтихар этдийи али мәктәпләрдән биринә чевриәмиздир. Бу шәһлә 25 ил әрзиндә АПИ, Азәрбайчан Совет Сосялист Республикасында шәкилчә милли, мөзмунчә сосялист мәдәнийәтимизин, әлм вә инчәсәнәтимизин, тәһсил вә маарифимизин инкишафында—Сталин дөврүнә лайыг бир тилләйә йүксәлдилмәсиндә мисли көрүлмәйән бир рол ойнамышдыр.

Совет һакимийәти гурӯдлудған сонра Азәрбайчанда ярадылмыш олан педагожи тәһсилни инкишафында АПИ-нин мүстәсна вә хусуси бир ролу олмушдур. АПИ-нин дитгәтәләйг олан бу ролуну айрыча гәйд әтмәлийик.

Мәдүмдур ки, Бөйүк Октябр сосялист ингилабындан әввәл Азәрбайчанда һеч бир тәһсил, илдә 5—10 муәллим бурахан Гори муәллимләр семинариясы вә Тифлис Муәллимләр Институту мүстәсна эдиләрсә, бүтүн Гафгазда белә, о заман йох дәрәчәсиндә иди. Бу күн исә Совет Азәрбайчанында бир Дөвләт Даруфунуну, 3 Дөвләт Педагожи Институту, бир Әлми-Тадгигат Педагожи Институту, 7 Муәллимләр Институту вә 16 дөкмәктәбдән ибарәт сых бир али вә орта педагожи мәктәб шәбәкәсиз вардыр. Республикамызын халг маарифи сәһәсиндә әлдә әтмиш олдуғу бә

көркәмли nailийәт һәтигәтән ифтихара лайыгдир. Сосялист ингилабындан әввәл бүтүн чар Русиясында ялныз 2 педагожи институту вә 19 муәллимләр институтунун олдуғуну хатырладарсаг, педагожи тәһсил сәһәсиндә инди газанмыш олдуғумуз nailийәтин әсл мәнәсы даһа да айдылашмыш олар. Педагожи тәһсилни бу күн Республикамызда белә бир бөйүк өлчүдә әртмәсы вә чичөкләнмәси партия вә һөкүмәтимизин халг маарифинә олан сонсуз гайғысынын, Ленин—Сталин милли сиясәтинин Вәтәнимздә әмәли олараг тәтбигинин парлаг нәтичәләрини кәстәрән сәлифләрдән биридир. Nailийәтләримизин һәр сәһәсиндә олдуғу кими, бурада да биз Коммунист (большевикләр) Партиясына, Совет һөкүмәтинә, бөйүк даһи Сталино миннәтдарыг.

АПИ Азәрбайчанда педагожи тәһсил—али вә орта мәктәпләрин асасландырымасында вә инкишафында бир әсас һәлгә—Азәрбайчан дилинда бир али педагожи тәһсил мәркәзи ролуну ойнамышдыр.

Мәдүмдур ки, Азәрбайчанда совет һакимийәти гурулан кими, әсрләр бою мәктәбә һәсрәт гәлан зәһмәткеш күтләләрин ушағларына тәһсил-тәрбия вәрмәк мәсләси бөйүк бир сияси вәзифә олараг дөвләт гаршысында дурурду. Белә бир мәсләһин һәлли ифтидан мәктәпләрин муғайисә эдилмәйчөк сүрәтлә чохалдылма-

сыны, ана дилиндə орта мəктəплəр тəшкил эдилмəsини, бу мəктəплəрдə ана дилиндə дəрс verməй гəбил орта вə али тəhsилли мұддəлим кадрларынын хəзирлənməsинə тəлəб эдирди. Шүбəsиз бир-биринə бағыл олан бу вəзифəлəрини хəлли үчүн, элə бир тəдбирə элə атмағ лəзым иди ки, онун хəлли ердə гəлаларыныя да хəлли үчүн кадрлар нөгтейи-нəзəриндэн элвəришли ширəнт яратмыш олсун. Хəкүмəтиниз о заман—нигилəбын илк иллариндə—бу тəдбири, эсəс хəлгəни Азəрбайжан Дəвлəт Пəдагожи Институтунун (Али Пəдагожи Институту) ярадылмасында көрдү. 1921-чи илдə АПИ тəшкил эдилди вə 1924-чү илдэн э'тибарэн олкəйи мұхтəлиф фəндлэр үрə бүксəк яхтисəсəли мұддəлимлэр verməй бəшлəды. АПИ 5—8 иллик сəмərəли фəлиийəти нəтижəsиндə бүзлэрлə али тəhsилли мұддəлимлэр хəзирлəды. Бу вəзифийət Республнкəмыздə орта мəктəблəрини сайынды вə ағуснлə пəдмөктəблəрини мигдəрəны яғурына, кадр чəхəтдэн оилары мөйкəмлəндирмəйи имкəн яратды. 1930—31-чи дəрс илнндə сайи 20-лə яхыи олан пəдмөктəблэр илдə миндэн зиядə орта тəhsилли мұддəлим гүвəсəи етишдирдилэр: буна сөйкəнəрək үмүни ибтидэн ичбəri тəhsилни тəтбиги сүр'əтлəндирдилди вə 1933-чү илдə бəшə чəтдырылды ки, бу да «Мəдəни ингилəбын бөйүк бир гələбөсдир» (Сталин). Умүми ибтидэн ичбəri тəhsил мұвəффуғийəтлə бəшə чəтдырылдыгдан сонрə 7 иллик хəчминдə умүми тəhsил, күнүн эсəс вəзифəsi кини ирəли сүрүдү. Бу мунəсəбтлə нəтəмəm орта вə орта мəктəблəрини сайыны сүр'əтлə артырмағ зəруриййəти маариф оргəнлəры гарышынсидə дурду. Белə бир вəзифийət али пəдагожи тəhsилни кенишлəндирилмəsини гəтиййəтлə тəлəб этди ки, бу да ени элми ишчи гүвəсəнин етишдирилмəсилə əлəгəдər иди. АПИ, бу бөйүк дəвлəт мəсəлєсини дə хəллиндə көркəмли вə мəркəзи бир ер тутду.

Илк күнлəриндə 2—3 мұддəлимлə фəлиийəтлə бəшлəмыш олан АПИ 10—12 ил мұддəтиндə пəдмөктəблэр вə хəкүмəтинизин гайғасы сəйсиндə итифəгымызын гəбəтчыл али мəктəблəri сырлəрына гошулду. Институт инкшиф этди, дахидиндə 6 мұхтəлиф фəкултə, 40-дэн зиядə мұхтəлиф

кафедра, 25-дэн артығ мұхтəлиф вə зəнкин кабинə, лаборатория вə э'малатхəнəлэр, олдуғчə зəнкин бир китəбхəнə ярадылды. АПИ-дə аспирантура тəшкил эдилди, гысə бир мұддət ичəрисиндə, бөйүк бир эксперийəти, институтдə тəрбийə көрүшү 250 нəфəрдэн артығ элми ишчи АПИ кафедраларында топлəнмыш олду. Дəвлəтин гызыл фондуу тəшкил элди вə элми ишчи кадрларынын вə эйни замəндə АПИ-нин бүтүн инкшифында көркəмли дərəчəдə гəйрəтлэр сəрф элди бир нєчə хəрмəтли мұддəлимлəринизин адыны ерн кəлмшкən хəтырлəмəмəғ гəбил дейли. АПИ-нин тəмəл дəшыны гоғи мұддəлимлəриниз проф. Фəхридиев М., проф. Гүсєйнов С., проф. Ризəбəйли Ф., мəрхүм дос. Мəликов Р., Азəд Əмирров вə бəшгалəры нлə бирликдə эл-элə вєрəрək узун мұддət АПИ-дə чəлишən хəрмəтли рус алимлəринлэр проф. Мəковелски А. О., проф. Комаровски, проф. Аммосов А. М., проф. Тихомирров, проф. Фридолин П. П., акад. Гроссгейм, мəрхүм проф. Красуски вə б. к., туқəнмəз сə'ийи вə гəйрəтлəri нəтижəsиндə Институтун кафедралəры мөйкəмлəндирилди вə элми гүвəə хəзирлəнчəг бир дərəчəйи гəддирылды. АПИ-нин элми вə тə'лим бəсəси чəхəтдэн инкшиф этмəsi Азəрбайжəндə ени али пəдагожи мəктəблəрин тəшкилинə əлвєришли зəмин хəзирлəмəш олду.

Бүтүн бу мəсəлэлəрдэн дəнəшəркən пəдагожи элмлəрини Азəрбайжəндə инкшифында АПИ-нин көркəмли хидмəти үнүмтəғ гəбил дейли.

АПИ-нин пəдагожи вə психоложи кафедралəры республнкəмыздə пəдагожи элмлəri үрə элми-тəдғигат ишиндə гəбəтчыл рол ойнымышдыр.

Инди мустəғил бир тəдғигат институту олуд пəдагожи элмлəri үрə тəдғигат ишлəриндə мəшғул олан Азəрбайжан Пəдагожи Тəдғигат Институту 15 ил бундан əввəl АПИ-нин пəдагожи вə психоложи кафедралəринин элми кадрларына сөйкəнəрək тəшкил эдилмишдир.

Азəрбайжəндə пəдагожи элмлəri үрə (элмлэр нəмизидə) дисертация мұддəфиси биринчи дəфə АПИ-нин пəдагожи кафедрасында бəшлəмышдыр. Бу күн АПИ-нин пəдагожи кафедрасында элми

АПИ ПРОФЕССОР, ДОСЕНТ ВƏ МУЭЛЛИМЛƏРИНДƏН.

1. Дос. М. Маһмудов, 2. Проф. в. Б. Комаровски, 3. Дос. З. Чəһəнкиров, 4. Дос. Воскєрчян, 5. Баш мұддəлим З. Ахундова, 6. Дос. А. К. Зəкузəлə, 7. Мұзəлим Н. Мирзəев, 8. Полковник А. Мустафəев, 9. Дос. Г. Симонян.

тәлим ишилә мәшғул олан 9 нәфәр элми ишчидән бири педагожи элмләр доктору, 5 нәфәри педагожи элмләр намізәди—досент, бир нәфәри баш муәллим, 2 нәфәри муәллимдир. Кафедра нәзиди 4 нәфәри до аспирант чалышмагдалыр. Кафедра үзвләри Азәрбайҗанда педагожи фикрини инкишафына дәир диггәтләйиг тәдҗигат иши апармыш вә гиймәтән нәтиҗәләрлә баша чатдырмышлардыр. Кафедраның рәһбәри педагожи элмләри намізәди—досент Сейидов Ә. Ю., Бахидовуни педагожи көрүшләрини тәдҗигат иши диггәтләйиг ки, бу иш элми конференсларда тәдҗигат эдилмәклә, Азәрбайҗан ССР Элим Академиясынын мукафаты илә гейд эдилмишдир. Досент Сейидов инди өзүнүн икинчи вә даһа муһим тәдҗигат ишине баша чатдырмаг үзәдир кә, бу да (XIX әсрдә Азәрбайҗанда педагожи фикрини инкишафы)—муәллиф тәрәфиндән педагожи элмләр докторлуғу дәрәҗәсини алымаг үчүн муәфийә тәдҗим әдиләчәкдир. Кафедраның сабит үзүвү—досент Нәсир Асатур—«М. Ф. Ахундовун педагожи көрүшләрини, досент Халилов—«Баки Коммунасынын хәлг маарифи сәһәсиндә тәдҗибләрини, дос. Архарова В. Л.—«Мәшһүр рус педагогларынын дидактики көрүшләри»-ни, бу сәһәләри язан «Азәрбайҗанда алыфа тәдҗимини инкишафы тарихи»-ни ишләмишләрәдир.

Кафедрада чалышан баш муәллим Ахундова З. «Азәрбайҗанда гадын тәһсиләрини инкишафы» адлы диссертация ишине баша чатдырмаг үзәдир. Досент Караман Г., «Ағаянын эхлаг тәрбиәсинә дәир көрүшләрини, дос. Воскерянын—«Мәктәпләрдә ишурал тәрбиә һаггында», досент Мурадханлы Мәрдан—«Низаминиң тәрбиә һаггындакы көрүшләрини» тәдҗигат ишләр вә с.

Ери кәлмишкән, юхарыда адларыны сайдығымыз кәч элми ишчәрини етишмәләриндә чидди сә'й вә геһрәтләр сәрф едән, аталығ гайғысы көстәрән академик Е. Р. Медынский, академик Константинов әмәкдар элм хадими проф. Маковельски, проф. Комаровскинин унутулмаз хидмәтләрини айрыча гейд әтмәлилик.

Кафедра үзвләри 1941—42-чи илләрдә ана дилиндә әл язмасы һуғғуғуяда педагожи вә педагожи тарихинә дәир вәсәнт дузалтмишләр (досентләр Сейидов, Халилов, Мәхдизалә: баш муәллим Мустафазалә Д.).

Педагожи кафедрасынын фәләһийәти юхарыда сайдығларымызла битир. Кафедра үзвләри тәдҗигатларынын нәтиҗәләрини Республикамызда вә Иттиҗағимыз миғасында (Москва вә Киев шәһәрләри) чағрылан элми конференсларда мә'рузә әтмишләр. Кафедра үзвләри өз мәғләләрилә Республикамызда нәшр әдилә педагожи мәчмуә вә гәзәтләрдә һәмишә иштирак әтмишләр, педагожи элми сәһәсинә сохулмаға тәшәббус едән дүшмән ихәрийәләрдә мубаризә әтмишләр, муәллимләрә көмәк мәғсәдлә муәллим конференсларында коммунист тәрбиәсини мәктәбдә вәзифәләринә дәир мә'рузәләр, ата-аналар арасында коммунист тәрбиәсини анладжы вәзифәләринә дәир сөһбәтләр вә с. апармишләр вә апармагдалырлар.

Әләвә әтмәлилик ки, Республикамызнын саир әли мәктәпләриниң педагожи кафедраларыны да мәһз АПИ-ниң педагожи кафедрасында етишән элми ишчиләр идәрә әдиләр.

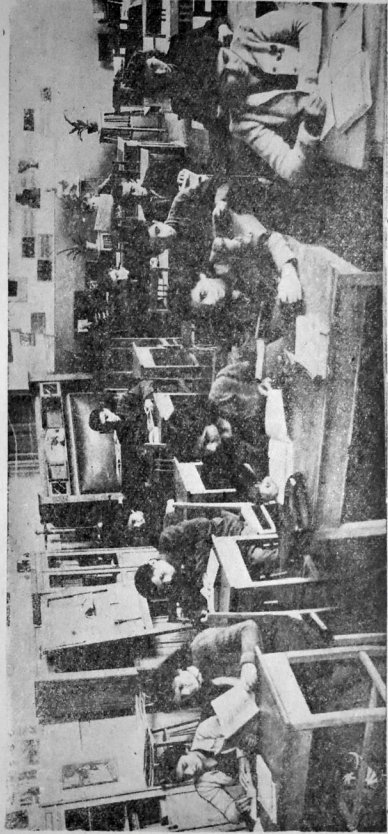
АПИ наһийәтләриндән бири дә хүсуси үсудларни инкишафы вә бу сәһәдә кадрлар һазырығдыр. Бу күн АПИ-дә харичи дилләр үсуд кафедрасынын (досент Гиршгори, дос. Речницкая), тәрбиәйәт үсуд кафедрасынын (дос. Чабраһийләбәйли, досент Кәләнтарди; баш муәллим Нағҗен Н. Б.), рязийәт үсуд кафедрасы (баш муәллим В. Агаев), дил вә әдәбийәт үсуд кафедрасынын (баш муәллимләри Әләжбәров М., Терентева Н., досент Абдуллаев А. М.) йралдымасы да наһийәтләриниң чүмләсиндән һесаб әдләмәлидир.

Педагожи тәһсилни инкишафында АПИ өз вәзифәләрини битмиш һесаб әдлә билмәз. Ени Сталин бешилдйиң тарихымызда бөһүк вә тарихи вәзифәләр гөймушдур. Бу вәзифәләри гәләбә илә һәзәтә кәчирмәкдән өтрү ени элми кадрларә мейтачы ки, буну да рәф әтмәк үчүн АПИ

илк чәркәдә кетмәлдир. Тәләбә вә мӯәллим кутләрә үчүн гиймәтли педагожи әдәбият яратмаг керийә бурахылмасы мүмкүн олмаян вәзифәләримиздәндир. Педагожи фәннәләри үзрә әлми-тәдгигат ишләримизи енидән гуруб, мәктәбдә комунист тәрбиәсини даһа дүзкүн вә даһа кейфийәтли апарылмасына ярдым әтмәк

вачиб бир мәсәлә киһи гаршымыздадыр вә һ. б. Бу вәзифәләрин һамасыны һәлл әтмәк үчүн лазым олан һәр шәрәит мөвчуддур. АПИ вә онун коллективнә ифтихарла өзүнүн 25 иллик фәалийәтинә сәун вурмагга гаршысындаки вәзифәләри дә партиямызын тәләб әтдийн киһи һәлл әтмәйә һазырдыр.

АПИ ПЕДАГОЖИ КАБИНӘСИ.

Тәләбәләрин мүстәғилә иши.

АПИ-НИ ЭРМЭНИ БӨЛМЭСИ

В. И. Ленин адына Азербайжан Педагожи Институту 25 ил эринде Азербайжанын халг маарифинин эгтиячы үчүн йүксак ихтисасы миали педагожи кадрлар назырамаг саһсинде чох бөйүк ишләр көрмүшдүр.

Чар һөкүмәти вә мусават-меншевик һөкүмәтләри чаван Азербайжан республикасына мәдәнийәт саһсинде ағыр мирас бурахмышды. Эһалинин 97 фаизи савадсыз иди. Анчаг төк-төк фәрдләрин али тәһсили вар иди.

Совет һөкүмәти дөврүндә Азербайжанда мәдәни ингилаб баша чатдырылмышдыр. Савадсызлыг әсас әтибарилә дәрә олунмушдур. Бизим Республикамызда сых мәктәб шәбәкәси, онларда али тәдрис мүәссәсләри, әлми тәдқиғат институтлары вә техникумлары вардыр.

Бизим республикамызда ени совет зиялыларынын етиһмәсиндә юбилейини кечирдийимиз АПИ-нин аз хидмәти олмамышдыр. Бурада 25 ил эриндә Республиканын мәктәбләри үчүн 7000 али ихтисасы педагог назырланмышдыр.

Республиканын эрмәни мәктәбләри үчүн кадрлар назырамаг саһсиндә Азербайжан Педагожи Институту бөйүк ишләр көрмүшдүр.

1932-чи илдә Институтун беш факултәси янында эрмәни бөлмәси ярадылмышдыр. Бу мүддәт эриндә Институтун эрмәни бөлмәси тәрафиндә эрмәни орта мәктәбләри үчүн 600 муәллим назырланмышдыр. Буналарын арасында дил, тарих, география, физика вә ризаянәт, биоложи вә химя муәллимләри вардыр.

АПИ-нин кечдийи инады тәһсил, кәркән ярадычылыг әмәйи, ахтарыш вә гәрәбә йолларыны инди нәзәрдән кечирдикдә онун иш екуналары вә бөйүмә нәтижәләри илә инсан фәрәһләнмәһә билмәз. Бунун кичик бир гисми, хусусән Институтун кечмиш тәләбәси вә инди исе досети олан мәнә дә аиддир. Институтда әлми ишләрин инкишафы вә кеһишләндрилмәси мәним дә әлми йүксәлишимә көмәк әтмишдир. Институт коллективинин көмәһидә мән биоложи әлмләри наһизәди алимлик дәрәжәсини алмаг үчүн диссертасия назырлайыб мүдәфиә эдә билмишәм.

Большевикләр партиясинин вә Совет дөвләтинин гайғысы Азербайжан большевикларинин вә халгынын рәһбәри М. Ч. Бағыровун күндәлик көмәйи илә мәним АПИ эрмәни бөлмәси бөйүмүш вә мөһкәмләнмиш, һатта онун әсасында Дәһлыг Гарабаг Мухтар вилайәтинин маркәзиндә эрмәни муәллимләр институтунун тәшкили үчүн ләзими шәрәит ярадылмышдыр.

Белә дигәт вә гайғынын нәтижәсиндә Институтун педагожи һейәти зияли йәтли дәрәжәдә мөһкәмләнмишдир. Галназырда АПИ эрмәни бөлмәсинин педагожи һейәти арасында 20 нәфәр әлмләр наһизәди, —досент вардыр. О чүмләдән 6 нәфәр АПИ эрмәни бөлмәсинин кечмиш тәләбәләри: Газачян М. Г., Манасян М. Н., Григорян М., Гаямова Х., Ионесан А. С., 5 нәфәр исе наһизәдик минимумларыны вермиш вә диссертасияшини баша чатдырмаг үзәрдир.

Эрмәни бөлмәси биринчи илләрдә әсас әтибарилә канардән—Ереванда

чагырдым мұалымдар илэ тэмин олунурду. Инди көрдүйүмүз иктисасы элми ишчи кадрларын һамасы ахырынчы 10 ил эринде АПИ эрмези бөләсини битирмишләрден олуд АПИ ва Даруфунунда тәрбиәләмиш ва һазырланмышлар. Бу һал һәм илди ва һәм дә интернационал кадрларын етишдирилмәси ишинә болшевик тәйғасынын ва Ленин—Сталин милли сьясәтинни парлаг сурәтдә еринә етирилдиини көстәрир.

АПИ гуртаранларын бир чохлаарына Республиканын әмәкдар мұалими кими йүксәк ад верилимишир, бир чохлаары Совет Иттифағынын орден ва медаллары илэ тәлтиф олунмушлар, бир чохлаары мәсул педагожи ва дәвләт ишләриндә ишләйирләр. АПИ гуртаранларын чоху бөйүк Вәтән мұһарибәсиндә иштирак етмиширләр.

АПИ-нин 25 иллик юбилеи ени Сталин бешилдиинин биринчи илнә тәсадүф әдир.

ССРИ Али Советин биринчи сессия сьында А. Вознесенски өз мәрузәсиндә демишир ки: «Ени бешилдик планын әсәс тәсәррүффат-сияс вәзифәси өлкәнин эәрәр көрмүш районларыны бәрпа етмәкдән, сондә ва кәнд тәсәррүффатыны мұһарибәдән әввәлки сәвиййәйә галдырмагдан ва сонра бу сәвиййәни кейли етүб кечмәкдән ибарәтдир».

Совет халғынын вәзифәләри, эләчә дә совет али тәдрис мүүссәсаләринин ва бүтүндүклә совет элминия ролу бөйүкдур. Бизим юбилейини кечирдииниз АПИ, ени Сталин бешилдииндә артамагда олан орта мәктәбләри педагожи кадр илэ тәмин етмәлидир; элми-тәдҗигат ишләрини еринә етирмәли, Республикада педагожи элмини иқкишаф етирмәлидир. Республика үчүн даһа чох элми кадрлар һазырламалыдыр.

Вәтәнимизин биздән көзләдий би бөйүк үмиди еринә етирмәк, элми ишчиләрини—профессор-мұаллим һей'әтинин ва тәләбәләрини шәрәфли вәзифәсәдир.

АПИ-нин э'ләчи тәләбәләриндән бир групп.

Проф. Д. СУЛТАНЛЫ,
Док. И. ЭФЕНДИЕВ.

АЗƏРБАЙЧАН ФИЛОЛОЖИСИНИН ИЛК ОЧАҒЫ

25—иллийини байрам этдиймиз Ленин адына Азербайжан Девлэт Педагожи Институту халгымизы маарифлэнма вэ мэдэнийят тарихиндэ шэрэфли бир ер тутур. Апрель ингилабынын илк иллэриндэ Азербайжан Коммунист (болшевиклэр) Партиясынын илк бөйүк ишлэриндэн бири дэ мөвһумат вэ чаһалат ичиндэ эсир яшаян халгымизы маарифлэндирмэк вэ ону мэдэни милләтлэр аңласина гошмаг олмушдур. Бу мөгсәлдә дэ Азербайжан Совет дөвләти, өзүнүн икинчи илиндэ халг мәктәпләри үчүн ени муәллимләр гүвәси һазырлаян Педагожи Институтуну ачды.

АПИ 25 ил әзиндә партиянын вэ дөвләтин, онун гәршысында гоһдуғу шәрэфли әәзиләлери әзм илә ерине стармиш вэ инди өз ишнини тәтһәди байрамыны эдир. Бу байрам ейни замандә Азербайжан совет муәллимләринини әәзил байрамидыр.

АПИ-нин әсәс вэ бөйүк факултәлэриндән бири дэ Дил вэ әдәбият факултәсидир. Бу факултә илк күндән этибаран ачылмыш вэ Тарих-әдәбият факултәси кими та 1931-чи илә гәдәр давам этмишдир. 1931-чи илдән исә мүстәғил Дил вэ әдәбият факултәси кими өз фәалийәтинә давам этмәкәдир.

25 илдә Дил вэ әдәбият факултәсиния иши чоһчәһәтли олмушдур.

Һәр шейдән әввәл, өзүнүн мүстәғил вәзифәси илә алағәдәр олараг, о Азербайжан мәктәпләрини йүксәк ихтисаслы дил вэ әдәбият муәллимләрилә тәмин этмишдир. Бу факултәни битирмиш 1000-дән артыг муәллим, инди дә орта

мәктәпләримиздә муваффәгийәтлә чалышмағадырлар. Буналарын ичәрсиндә Бузләрлә адлы-санлы муәллимләр, мәктәб муәдирләри—директорлары, биләрчә әмәкдәр муәллим—адлыны алимши тәһрибуәли, габаччыд гүвәләр вәр. Савәдсызлыға ләғв этмәк вэ дил мэдәнийәтнин кәч нәсл арасында мөһкәмләндирмәк ишиндә, онлар халгымизы баш мэдэни гүвәләри кими чалышмағадырлар. Бу муәллимләрини әмәйн тох гиймәтли бар вермишдир. Бөйүк элим-техники вэ бәдин әсарләрини истәдәлди муәллипләри, ени совет эиялылары онларын етишдирмәләридирләр.

Икинчи тәрәфдән Дил вэ әдәбият факултәсинин мәзуналары, адығлары йүксәк билик сәһәсиндә, һал-һазырда Азербайжан али мәктәпләринини муәллими, элим-тадғигат институтларынын эдимишчиләри кими чалышмағадырлар. Бу элим гүвәләр, о заман совет әдәбиятшунаслығна вэ совет дилчәһиниә яһанчы олан һәр бир дүшмән томаһуәләрлә амансыз мүбаризә апарараг, йәтиги маркснет вэ ленинчи дилчәһини, әдәбиятшунаслығын мөһкәмләмәсини тәмин этмишләр.

АПИ-нин өзүндә, АДД-дә, Азербайжан Әлмләр Академиясынын Низамин адына Әдәбият институтундә, Дил институтундә, Кировабад Педагожи Институтундә, Азербайжан Әлим Педагожи Тадғигат Институтундә, бүгүн район муәллимләр институтларында вэ бәшгә әдәбият-дил элим-методик кабинетләриндә чалышан көркәмли әдәбиятшунаслар вэ дилчиләр бу факултәнин мәзуналарыдыр.

Нәһайət АПИ-нин Дил-әдәбиәт факүлтесини кәч, Азәрбајчан филоложиялиминин баш очагы олмушдур. Инди әсл мәһәдә әлм чһәтәдән мүкәммәләшмиш Азәрбајчан әдәбиәти тарихи, Азәрбајчан фолклору, Азәрбајчан дилинин тарихи, Азәрбајчан диалектологиси, мүәсир Азәрбајчан дили фәнләри бурәдә доғуб етикләшмишидир. Әдәбиәтиәмиәзин вә дилиәмиәзи тарихи илә әләгәдәр бир чох әлми проблемәләр, бурәдә апаралан фикри мүбәдилләләр сайәсиндә, әлми сәнәдләр әлдә әтмәк, архивләрдә апарылан инәдлә тәдғигәт, Ленин—Сталин нөзәрийәсини дәриндән мәлим-сәмәк нәтичәсиндә вә АПИ аудиторулар-риндә охунан мүнәзирәләр вәситәсизлә һәлл әиләдә биләмишидир. Дил-әдәбиәт факүлтәсинин мә'зулариндан олан кәчг әлми гүвәләрдән бир гисми, инәсәл үчүн: досент Нәмид Арәслә, досент М. Н. Тәһмасиб, досент М. Ф. Гәсмәзәдә, до-сент М. Ч. Пәшәев, досент М. Ариф Дәдәшзәдә ики чилдәлик Азәрбајчан әдәбиәти тарихи ярдәдәр, һәм орта мәктәбләримиз тәбәләринизә, һәм дә әли мәктәбләримизә дәрәсли вәрмишләр. Онлар инди дәнә мүкәммәл вә дәнә мүфәссәл алтычилдәлик Азәрбајчан әдәбиәти тарихи үз-риндә чәлишмәгәдәләр.

Әдәбиәт факүлтәсинин гөчәман мү-әллимләриндән олан досент М. Ф. Гәсмәзәдә бир чох әлми әсәрләр язмыш-дыр. Досент Н. Арәслә Азәрбајчан әдә-биәтинин гәдим дөрвүнү тәдғиг әтмәк-кәч вә шөһрәт гәзәнмиш вә бу сәһәдә бир дә әлми әсәрин мүәллифиндир. О, Фүзү-ли вә Вағиф кими бөйүк Азәрбајчан классикләринин мүкәммәл күдәлиятлә-рини һазырлайыб чәп етдирмишидир. До-сент М. Ч. Пәшәев башлыча олараг XX әср үзәриндә чәлишмәгә бәрәбр XVI әсрин бөйүк шаири Фүзулинин тәд-ғиг әтмиш «Фүзулинин поэтик хүсусей-ғит» әдлә әсәринин филоложияли әлмдәр нәмизәдәлини әдәни әлмәг үчүн мүдә-фиә әтмиш, инди «XX әср әдәбиәтиәндә әдәби мәктәпләр» әдлә әсәринин фило-ложияли әлмдәр доктору әдәни әлмәг үчүн мүдәфиәгә вәрмишидир. М. Ариф Дәдәш-зәдә, әдәбиәт факүлтәсиндә дәнә му-әллим әдәбиәти кафедрасынын рәһбәри ол-муш вә рус әдәбиәтиәнин ән көрмәли

классикләри илә Азәрбајчан охучула-рын тәһшә әтмишидир. Рус әдәбиәтиә һәгғиәндә онун яздыгы әсәрләр, мәгәл-ләр рус әдәбиәтиә тарихи үчүн Азәрбај-чан дилиндә әсәс мәһбә һесәб олуна биләр. О, әйни замәндә Азәрбајчан әдәбиәтиәнин совет дөрвүнү тәдғиг әдән ән көрмәли әлимидир.

1929-чу илдән дил вә әдәбиәт фа-күлтәсиндә чәлишән Әли Султәны 14 илдир ки, үмуми әдәбиәт кафедрасынын мүдиридир. О, бир чох әлми әсәрләр я-змышдыр. 1939-чу илдә «М. Ф. Ахундов вә Молиер» әдлә әсәринин филоложияли әлмдәри нәмизәдә вә 1946-чы илдә Азәр-бајчан драматургиясынын инкишәф тарихи» әдлә әсәринин филоложияли әлмдәри доктору әлимлик дәрәжәсини әлмәг үчүн мүдәфиә әтмишидир.

Әдәбиәт факүлтәсинин мүәллим-ләриндән инди Азәрбајчан әдәбиәтиә тарихи кафедрасынын мүдир проф. М. Рафили бир сыра әсәрләрнин мүәллифи-дир. Булардан олағ инди АДД фило-ложияли факүлтәси деканы досент Н. Сә-мәдәзәлинин, мүгтәдир әдәбиәтиәтинәс вә мүноғгид М. Ч. Чәфаровун, досент Им-ран Бәбәевин, досент Чәфар Хәндәнин вә бәшгәләрынин әлми вә педагогик фә-әлиәтиәни хүсусилә гәйд әтмәк ләзәм-дир. Бу кәчг әлми ишчиләр индән әсри-мизә ләйғг әлми-тәдғигәт әсәрләр үз-риндә чәлишмәгәдәләр.

Азәрбајчан фолклоруну системлә-шдирән, ону әлми бир сәһийәбә гәддәрән досент М. Н. Тәһмасиб, һүмәд Әлизә-дә вә досент Ойлуман Ахундов Дил-әдә-биәт факүлтәсинин мә'зулариндәдир.

Азәрбајчан совет дилчәлилийини дә әсәсин әдәбиәт факүлтәсиндә гөлушү-дүр. Азәрбајчан дилинин тарихини ән гәдим дөрвәрәдән бәшләяраг XX әсрә гәдәр тәдғиг әлнб системләшдирән, бу бөйүк мәс'ул курсу тәкбәшәнә ярдәдән филоложияли әлмдәри доктору профессор Ә. Дәмирчизәдә, 70-дән артыг әлми-тәд-ғигәт хәсийәт дәшынә әсәрләри илә шөһ-рәт тәһшәшдир. Айры-айры әдбләрини дили һәгғиәндә онун яздыгы әлми мәгә-ләләр һәм әлм әләми, һәм дә мүәллим-ләр үчүн олдурчә гиймәтдидир. О, нәчә-илдән бәридир ки, Азәрбајчан дилчәли-

АПИ ПРОФЕССОР, ДОСЕНТ ВӘ МҮӘЛЛИМЛӘРИНДӘН.

(Сә дән с га): 1. Проф. М. Рафили, 2. Проф. Ә. Дәмирчизәдә, 3. Проф. Ә. Султәны, 4. Дос. Ч. Х. Нәчмев, 5. Дос. И. Әфәндиев, 6. Проф. А. Гәрибин, 7. Баш мүәллимә А. Астафевә, 8. Дос. Г. Антонян, 9. Баш мүәллимә А. Рошәл.

би кафедрасына рәйбәрлик эдир вә бир чох кәч дилчләр етишдирмәкләдр.

Факултәнин сабиғ мұаллимләриндән олан профессор-доктор М. А. Шпрәлиев бир сыра Азәрбайчан диалектләрини тәдиг этмиш вә һал-һазырда өз сәмәрәли ишини давам әтирмәкләдр.

Дилчләрән досент Исмаил Әфәнди-ев, досент Мухтар Һусейнзаде, досент А. М. Абдуллаев, Салим Чофоров, Ә. Абасов вә башгалары өз элми тәдигат ишләрә илә айнашы оларак орта мәктәб-ләр үчүн дилдән дәрә китаблары вә програмлар тәртиб этмишлар.

Дил вә әдәбият факултәсинин орта мәктәбләрә яхындан көмәк әтмәсинин ху-сусилә гәйд әтмәк ләзимидр.

Апрел ингилабынын та илк күнләриндән индишә гәдр орта мәктәбин әдәбият вә дил дәрәкләри, әдәбият вә дил програмлары юхарыда адылары чәкдиги-миг элми ишчләр тәрәфиндән ирдә-дизмишлар. Инди дә бу шәрәфли иши оилар давам әтирмәкләдрлар.

1932-чи илдән һөкүмәтин вә парти-янин көстәриши илә Дил вә әдәбият фа-култәсинин рус вә эрмәни бәлмәләри ачылышдыр. Аз бир заман ичәрисиндә һәмнин бу бәлмәләр әтрафинда ләзими элми гүвәләр топламышдыр. Рус бәл-мәси үзрә профессор Багри, досент Муд-ров, досент Шербинина, досент Пашу-нов вә саирәнин элми вә педагожи фә-лийәтләри гәйдә лайигдир. Рус бәлмәси үзрә факултәни битирәнләр мәктәбдә, мәариф шәбәкәләриндә, мотбуатда вә әйни заманда элми-тәдигат ишләриндә өзләрини танытмышлар.

Эрмәни бәлмәсинин фәлийәтливдә гәрдаш Эрмәнистан али мәктәбләринин бизә көмәйи чох олмушдр. Бу көмәк инди дә давам әтмәкләдр. Буна муга-бил оларак Дил вә әдәбият факултәси-нин элми ишчләри Ереван Педагожи Институтунун Азәрбайчан бәлмәсинә яхындан ярдым әтмиш, айларла Ереван-да галарак ән мөс'ул курслардан мұһа-зиролар охумушлар.

Эрмәни бәлмәсинин ишяндә хусусилә профессор Арарат Гарибян бөйүк һәвәс-лә чалышарак факултәйә яхындан яр-дым әтмишдир. О, дәрә демич, бәлмә үчүн әдәбият һазырлығы ишиндә билә-

васитә иштарак әтмиш, аспирантлар һазырламыш вә һазырламагәдир. Оуну тәләбәләри инди бу бәлмәнин асас агыр-лығына өз үзәлләриндә дашыыйрлар.

Ереван Дарүлфунунун досенти Әл-за Петросян бир нечә дәфә Бакинә кәләрәк үмуми әдәбият курсуну охумушдр.

Инди фәхр илә дәмәк олар ки, эрме-ни бәлмәси Дил-әдәбият факултәсинин өз мө'зунларындан һазырламыш элми ишчләрә тәямилә тә'мин олунмушдр.

Эрмәни бәлмәсинин инди досент Г. Антонян, досент М. Григорян, баш мұаллим Зорабян, баш мұалли Г. Андриасян вә саирә ким кәч вә гүвәтәли мұаллимләри вардыр.

Дил вә әдәбият факултәсинин мө'-зунларындан вә етишдирмәләриндән бир чоху өлкәмизин ады-санды шәирләри вә әдилләридр. Мәс.: Әли Вәлиев, М. Һү-сейн, Зейнал Хәлил, М. Раһим, Осман Сарывәли, Ч. Хәндан, Әбүлһәсан, Зейнал Чабарзаде, Тәләт вә башгалары кими.

Беләликлә, Дил вә әдәбият факултә-синин 25 илин мүддәтиндә педагожи, эл-ми вә ичтимаи сәһәдә әлдә әтдиги му-һәффәтгийәтләрән чох данышмаг олар. Ләкин гәйд әтмәк ләзимидр ки, һәлә бу сәһәдә көрүләчәк ишләр дә олдуғча чохдр.

Факултәнин иши идеоложи сәһә илә бағлы олдуғуна көрә, биз бүтүн фәалий-йәтимизи партиямызын әдәбият вә сәнәт мәсәләләри илә бағлы тарих гәрәрләри-на асасланарак енидән тәшкил әтмәлиик.

Партиямызын «Ленинград» вә «Звез-да» мө'мүләри һағгында чыкарлығы гәрәри вә бу мүнәсибәтдә йоллаш Ждановун мө'рузәси асасында өз тәдрик ишләримиз вә элми-тәдигатимызы тур-малыыг.

Ени Сталин бешиллинин вахтында еринә етирмәк үғрунда кечә-күндүз ча-лышан бүтүн совет халгы илә бирликдә элми ишчләр дә өз өһдәләригә дүшән вә-зифәни, Бөйүк Сталинин элми ишчләр таршысында гөйдуғу мүнүн чәһаншүмүл мәсәләләри шәрәфлә еринә етирмәлидр-ләр.

Мәгсәдләримиз мугәддәсдир, она кө-рә дә ишләримиздә әзм илә гәлиб кәл-чөйик.

Азәрбајҹан дилчлилийн кафедрасынын мүдирин, профессор
Ә. ДӘМИРЧИЗАДЕ.

АЗӘРБАЈҹАН ДИЛЧЛИЛИЙН КАФЕДРАСЫ

Азәрбајҹан Девләт Педагожи Институту Совет һөкүмәтин дөвүрдә ярамшыһи он бөйүк мәдәниһәт оҹағларындан бириндир. Азәрбајҹан маарифи өз ирүвү бурадан алдығы кими, Совет Азәрбајҹанынын элми фикри дә бурда гиләләниши, бурда гол-буғад агышы, бурда төшөкүл тәпшиһи өз буралан әтрафа яйылмаға башламышдыр. Педагожи институту Азәрбајҹанла доғрудан-доғруға әлағадар олан әмәләр үчүн илк оҹағ олмушдыр. Белә әмәләрден бири дә Азәрбајҹан дилчлилийн тарихиндән, диалектлариндән, сөрифиндән бөлс әдән бир сыра фәнләрни бирлашдырған Азәрбајҹан дилчлилийн әмәдир.

Азәрбајҹан дилчлилийн элминин илк рушәйләри даһа әвәлкә дөврләрдә аңч олмушда, бу элм, бир систем һалында илд чох совет дөвүрдә, һәм дә әсәсән Педагожи Институтунун аудиторияларында, Азәрбајҹан дилчлилийн кафедрасында төшөкүл тәпшиһдыр. Ләкин Азәрбајҹан дилчлилийн, АПИ-дә бу фәнни мұяйһән дәрәҹәдә өзүндә мәркәзләшдирилән кафедраны инкишәф илә сыхы суратда берли оларағ төшөкүл тәпши, инкишәф әмәдир. Бу кафедра өз инкишәфиндә дөмөк олар ки, үч дөвр кеһиришиди: 1) Дил-әдәбият кафедрасы дөвү; 2) дилләр кафедрасы дөвү; 3) Азәрбајҹан диллән—Азәрбајҹан дилчлилийн кафедрасы дөвү.

Биринчи дөврдә Институтда үмумий йәтлә дил в әдәбият фәнләринин әһәт әдән Дил-әдәбият кафедрасы алды бир үмуми кафедра олмуш в бу кафедрада кеһилән фәнләр ичәринсидә Азәр-

бајҹан дилчлилийн мәвзулары әдәтән рушәй һалында әһәт вә тәдрис олмушдыр. Бу үмуми кафедрала даһа яңы-да түрк-татар лисанийәтә әр верилмиши, Азәрбајҹан дили һә әнҹәг бир мұғайһәс әбъекти кими гөйб әдләнмишидир.

1931—1932-чи тәдрис илһиндә икинчи дөвр башланмиши, йәһи бу кафедра дилләр кафедрасы вә әдәбият кафедрасы олмағ үзрә икһилә айрылмишдыр. Ләкин белә бөлүнмә кафедранын мәзмунуна дөйһишмәсәнә о гәдәр тәһсир әтмәмәшдир. Бу дөврдән башлаярағ дилләр кафедрасынын әһәт әтдийн фәннләр дилләрлә мөһүлдәләшмәсә да, кафедра бир һөв дәрдә ихтисәс кафедрасы һалына дүшүмүсә дә, әнә Азәрбајҹан дилчлилийн түрк-татар лисанийәтә әдланән фәнндән айрылмишмишдыр. Доғрудур бу дөврдә Азәрбајҹан мөктәб сөриф, кафедранын әһәт әтдийн фәннләр сәрысына даһил әдләнмишдә: ләкин бу да о гәдәр ишә тәһсир әдә биләмәшдир. Чүнки бурда һеч бир элми йәһәт вә систем һәзәрә алынмишмишдир.

Бундан башта бу дөврләрдә дилчлилик сәһәсиндә формализм, һинд-европачлыҡ, пантуркизм кими бир сыра геһри-элми илдәләр вә методоложи һәлә апарычы рол ойнамағда иди.

1933-чү илһән АПИ һәзидәдә ачылмиш аспирантура дилләр кафедрасы үзрә аспирантларын гөбул әдләнмәсән вә тәм бу дөврләрдә йбтидән вә орта мөктәбләр үчүн стабил дәрәҹиләрин ярдәмләсә сәһәсиндә апарылған ишләр, әдәтән кафедранын ишиндә бир дөнүшүн ярамасы сәзүрәтүнн мейдана чыхармишды.

Кафедра ичләсләриндә бә'зән йбтидан вә орта мөктәбләрин аһа дили програм вә дәрәҹиләринин мұзакиро әдләнмәси, буһларда әлағадар оларағ Азәрбајҹан дилчлилийн сөрифиндә бир сыра мәсәләләрин айдынлашдырылмасы үчүн апарылған мұзакирәләр вә кафедра үзвләриндән бә'зиләринин, һәттә бә'зи аспирантларын аһа дили програм вә дәрәҹиләринин дүзәдләнмәсәнә чәлб-әдләнмәләрин кафедраны мұдирәчәсинин, истиғамәтнин яваш-яваш дөйһишдирмөкдә иди.

1936—1937-чи дөрс илһиндән ә'тибарән дилләр кафедрасы рус дили, әһнәби дилләр вә түрк (Азәрбајҹан) дили кафедралары олмағ үзрә үч мұстәғил кафедраға айрылмишдыр. Түрк (Азәрбајҹан) дили кафедрасы өз ишини адына мұвафиг гурмаға башламышса да, бу иш әсәсән 1937—1938-чи дөрс илһиндә мұяйһән мәз-мунда төшөкүл тәпа билмишдир. Һәлә 1935—1936-чы дөрс илһиндән дөрс планына даһил әдләнмиш элми сөрф, диалектолог фәннләринин тәдрис тәчрүбәләрн хуссусән Азәрбајҹан диалектларынн өйрәнилмәсән сәһәсиндә бә'зи ишләрн көрүлмәсәнә тәкан вермишди. Бу кафедранын үзвләри, Газах, Шамахи, Закатала ләһчәләринн өйрәнмәйә вә бу материал-лар әсәсиндә диалектолог фәнни яратмаға башламышдылар.

1936—1937-чи дөрс илһиндә И. Әфәндиев, М. Һусейнов, М. А. Ширәлиев вә бө сәтирәләр үзрә Азәрбајҹан дил кафедрасы яған аспирантураны битирип доғрудан-доғруға элми-тәдғат вә тәдрис тәчрүбәсәнә чәлб әдләнмишдир. Бу элми ишчләринн әмәйиһн кафедраны даһа да гүвәтләндирмәсәнә, методоложи һөҹетейн-һәзрәдән сағламанлашмәсәнә, төшөкүл тәпшиғда олан Азәрбајҹан дилчлилийн элминин мөһкәмләнмәсәнә чох көмөк әтмишдир.

1937—1938-чи дөрс илһиндә дөрс планына мұвафиг оларағ АПИ Дил-әдәбият факултәси тәләбәләрини бу мәғәләнни мұәллифин тәрәфиндән охунмуш Азәрбајҹан әдәби дили тарихи худәсәсләринин Гийоһ Пед. Институту тәрәфиндән китаб һалында чап әдләнмәсән ССРИ-нин бир чох көркәмдә ишрәтчисләри—ССРИ Әмәләр Академиясынын мұхбир үзвләриндән профессор С. Е. Малов, профес-

сор Н. К. Дмитриев, профессор Е. Ә. Бертеле тәрәфиндән Азәрбајҹан дилчлилийн элминин һәк тәмәл тәпши кими гий-мәтләндирилди.

1940—1941-чи дөрс илһиндә АПИ Азәрбајҹан дил кафедрасынын үзвләриндән М. А. Ширәлиев тәрәфиндән язылан «Бәди диалекти» ады дидерсәтиясән вә бундан соғра язамыш олдуғу: «Диалектология», китабы Азәрбајҹан дилчлилийнн бу саһәдә апардығлары ишләрин илк екүнү олду.

1943—1944-чү илдә бу кафедранын үзвү И. Әфәндиев элми сәрифин әсәс мәзмунларындан бири сабылан «Азәрбајҹан дилчлилийн фәннләр мәвзунунда мұдәфи әтдийн дидерсәтиясән Азәрбајҹан дилчлилийн элми хәзирәсәнә верилмиш бир һәдйийәтдән вә 1944-чү илдә бу сәтирәләрн мұдәлиһи тәрәфиндән мұдәфи олдуғуну «Азәрбајҹан дилчлилийн тәрәфи» ады доктор дидерсәтиясән, бу дидерсәтиясән рәсми опонентин, сәһәлән әмәйиһн гәһрәмәни академик И. И. Мешшәниновун гиймәтләндирдийн кими, яһнәз Азәрбајҹан дилчлилийн элминә дөйб, үмумән Азәрбајҹан мәдәниһийәт хәзирәсәнә гиймәтләр бир һәдйийәт олмушдыр. Һәһәйәт 1946-чы илдә «Мүәсир Азәрбајҹан дили» мәвзунда дидерсәтиясән мұдәфи әдән М. Һусейнов да әсәсән бу саһәдә башламышдылар.

Беләликлә Азәрбајҹан дилчлилийн бир элми систем кими бу кафедрала һөртә-рәфди төшөкүл тәпшишдир. Азәрбајҹан дилчлилийн кафедрасынын бу артымында өлкәмизни яһиндән көмәк әдән бир чох аһиләринин, хуссусән сәһәлән әмәйиһн гәһрәмәни, Стәли мұкафаты лауреаты акад. Иван Иванович-Мешшәниновун бир мұдәлим кими гайғыкешиллийн унутмағ олмаз. Бу аһиләрин кафедрасына белә яһин көмәкләрн һөтчәсиндә АПИ Азәрбајҹан дилчлилийн кафедрасынын етирдийн кадрларын мөһз бу кафедра даһиндә һазырламыш олдуғлары әсәрләри Азәрбајҹан дилчлилийн элминин төшөкүл тәпшиһсында әсәс рол ойнадығы кими, бу кафедранын әвәлкә 4 аспиранты илдә Азәрбајҹан дилчлилийнн әһ гәбәҹчиләр кими кими профессор вә икә доцент сымасында Азәр-

байчан дилчилийн элми сахьснндэ чадлыларлар. Илди Азәрбайчан дилчилийн оцагылары сайлалан Азәрбайчан ССР Элм-ләр Академиясыннын Дил институту, Азәрбайчан Дөвләт Дарульфунуунун Азәрбайчан дилчилийн кафедрасы, Қировабад Дөвләт Пелагожи Институтунун Азәрбайчан дилли кафедрасы ва ҺаҺайәт бүтүн буилары етираг асас оцаг—АПИ Азәрбайчан дилчилийн кафедрасы ва с. бу шөхәсләр тәрәффиндән илдәр әдллмақдәдир.

Азәрбайчан дилчилийн кафедрасы илди республикамыз дахиллидә дейил, гоцшу республикаларда—Қурчустан ва Эрменистанда да Азәрбайчан дилчилийн илдини бир элм кими тәдирә олумасиндә ва илтншәр тапмасинадә мүнүм рол ойнамышлар.

1943-чү илдән бу кафедра ишини даҺа да сәмарәли этмақ үчүн рәсмән ики кафедра: Азәрбайчан дилчилийн ва кафедрасы илди кафедрасына айрыларат өз ишини давам әтдирмақәдир. Азәрбайчан дилчилийн кафедрасы ишини даҺа да иқишаф әтдирмақ үчүн өзүнүн эвалкы әһәсиндә мувафиг оларат, ена 5 аспирант гәбул әтмиш ва Азәрбайчан дилли тарихи, мүасир Азәрбайчан дили, Азәрбайчан диалектологиеси үзрә мутәхәссислар һазырламақдәдир.

АПИ Азәрбайчан дилчилийн кафедрасын бир элми оцаг кими һүфүзә малик олуғуну диллин олмаг үчүн аспирантурая верилән әризаләрин мидгары ачыгчасына кәстәтир. АПИ аспирантурасына

Азәрбайчан дилчилийн иптхисасы үзрә ики ер олдуғу һалда, 1946—1947-чи дәрә илдидә 8 әриза верилмишдир. Геид этмақ ләзмилдир ки, АПИ аспирантурасына әриза верән 8 нәфардан дәрду э'ла ва илтнш гиймәтлә кирнш илтәнәвалары вердикләри үчүн кафедра, назирлиқдан ики ер дә элава алмыш ва бу дәрә нәфәрин һамасыны гәбул әтмишдир.

АПИ Азәрбайчан дилчилийн кафедрасы илдә бир дилчилик семинары тәшқил әтмишдир ва бу семинарын ишлериндә кафедранын профессор, доцент, аспирант үзвләри илди бәрәбәр, АПИ Дил-әдәбият факултәтинин III—IV курс тәләбәләри ва беләчә да Баки орта ва али мәктәбләриндә дил дәрси дейән муәллимләр, элми ишчиләр фәал иштирак әтмәкадирлар. Бу семинарда Азәрбайчан дилчилийн гаришасында дуран бир сыра муҺабисали мәсәләләр музакирә эдиләр ва муҺайин дәрәчәдә айдыллашдырылар. Беләликлә бу дилчилик семинары ена Азәрбайчан дилчилийн асас мәркизинә чевилмақдәдир.

Кафедранын бешилдик планында бир сыра марағлы элми-тәдигат ва тә'лим әсәрләрин һазырламасына һүсус ер верилмишдир.

Азәрбайчан дилчилийн илди оцагы олан АПИ Азәрбайчан дилчилийн кафедрасы бу муәффағийәтләри илди ки-фәяләнмәләмәк ва Азәрбайчан дилчилийн элминин даҺа да иқишаф әтмәси үчүн бүтүн имканлардан кениш истифәлә әдәкәдир.

*Әнчиби дилләр факултәсинин фәкани
Э. ХУДАВЕРДИЕВ.
Инкисил дили кафедрасы мүддир
Р. ГАЙБИОВА.*

ИНСТИТУТУН ӘНЧИБИ ДИЛЛӘР ФАКУЛТӘСИ

Совет Азәрбайчаньнын ичтимаийәти, совет Азәрбайчань инзияларынын етишдирән илди оцаглардан бирин олан Ленин адына Азәрбайчан Дөвләт Педагожи Институтунун XXV илдинин бир халг байрамь кими геид эдир.

Дахиллидә, болшевик партиясыннын тәблиғатчылары, халг күтәсинә маарифин ишчыгыны сачан совет муәллимдирини тәрбияй әдән Азәрбайчан Дөвләт Педагожи Институтунун нәбзи там ийрмибеш илдир ки, йорулмадан вурур.

Институтумуз тәрәффиндән һазырланмыш кадрлар мүнтәзәән сурәтдә бөйүк совет муәллимләр ордусуна дахил олулар. Институтумузу йүзләрдә ва минләрдә етишдирмәләри халг маариф чәб-чәбләндә муәффағийәтлә чалышдылар. Онлардан бир тисми Республикамызын элм сахьсино дәрбәли һәддийәләр кәтирмиш элмиләр,—профессорлар, доцентләрдир.

Сталин йолдаш коммунизмин гурлу-масында элмин бөйүк әһәмийәти олдуғуну дофаләрлә геид әтмишдир. УНҚКК Идин VII гурултайында Сталин йолдаш элмә инйәләмәк мәсәләсини кончлар гарышында эн мүнүм бир вәзифа кими гоймушдур. Бунун үчүн өйрәнмәк ләзми-дир, өйрәнмәк үчүн исе тәжә ана дилни билмәк кағи дейил, II, III дилләри дә билмәк ләзмилдир. Маһз бунә корә дә партия ва һөкүмәтимиз Совет Иттифагынын бүтүн орта ва али мәктәбләриндә әнчиби диллин өйрәнидәсинә бөйүк әһәмийәт верир.

Әнчиби диллин өйрәнидәсини совет адамьнын мәдәни сәвийясини тәйин

әдән вәчиб аламәтләрдән бирин кими геид әдән һүсуси тарихи гәралар, мәктәбләрнин дәрс планыны, мәктәбләрдә тә'лим үсудуну хейли дөйшдирдир.

Педагожи Институтунун бүтүн ишн дә бу мәсәдә уиғун оларат гурлулушлар. Партия ва дөвләтин гәралар илди 1937-чи илдә ачылмыш инкисил, алман, франсез дилләринин өйрәдән бу үч шө-бәли факултә, аз бир мүдәттә ичәриндә хейли сәмарәли ишләр кәтмишдир. Бу факултә республикада әнчиби дил муәллимләри етишдирән бир мәркәз ола-маш; 1937-чи илдән бәри бу факултәдә ошларға әнчиби дил муәллимин һазыр-ланымызлар. Бир чок коркәмли али мек-тәбләринмиз ва элми-тәдигат акадәмля-римиз—Азәрбайчан Элмләр Академиеси, Киров адына Азәрбайчан Дөвләт Дару-лфунуу, Әнчибиби адына Сиәә Инсти-туту, Итгисәдият Институту ва сирәләри әнчиби дилләр факултәсиндән мутәхәссис муәллимләр алмышлар. Институтун шә-рағи илдәвчүндә факултәнин 16 гу-рулуқта 240 тәләбә охуғур. Илдә илди кончләрин факултәгә чәб-оламасы ар-тыр. Муәллим кадрлары илдән-илад артыр ва мөһкәмләннр.

Бу факултәнин битирәләрдән бир чо-ху аспирантурая дахил олумуш ва буилар-нын бир тисми: Мусабәйова, Абасова, Гүсәйнова, Вәлиханова ва с. филологни элмләрн һәмизәди алмлык дәрәжәсин алмағ үчүн һазырламагда олдуғлары диссертәсиялары яхын кәләчәдә му-дәфиз әдәкәсләр.

Педагожи фаалиятларинда муайян таърибга эришган профессор Тумбия, Агазада, Чофаров, Пашаев, Речичкая, Мдивани, Гиршгори, Ширванзаде, Соколова, Аббасова, Барсуқ ва башгалари ени муаллим кадрлари назарда тутилганда буюк руҳ бүксаклийи ила чалышырлар.

Бу факултэтини көркэмли напийятлариндан бириси да факултэтини етишдирмэлери олан көч кадрлары—Миша Гулиева, Әмәдова Хадичә, Ахундова Күлбачи, Тараян, Печерская, Казимов ва савраларини—факултэте педагожи ишә чәлиб эдилмэлериدير. Оиларла Азәрбайҗаны гызлар ва оғланлар охудан факултэте Сталин милди сисетинини парлаг сәмәрәсини кестерди мисаллардан биринди. Кечмишдә сисен йуугудан мафрум оланлар бу күн мөләни, савалды, элми напийятләре, әчнәби дилә сәлиб олмуш вәтәндашларә чевримширлар.

Әчнәби дилләр факултэсиндә, өз сәнетларинини бүксәлмесиндә вә сисен мәнави дүшүнчәларинини артмасында ән фәал чалышан көркәмли әчнәби дил муәллимләри ишләйирлар.

Әчнәби дилләр факултэси тәлим-тәрбия ишләридә бәрәбәр, бир сыра әчнәби дил дәрәсликләринини назарданмасиндә да фәал иштирак этмишир. Факултэтини муәллимләриндән Гайбова вә Речичкая «Азәрбайҗан бу күн», «Нумунә» вә инклиц дәрәсләри мәчмуәси, досент Е. З. Гиршгори «Сарф дәрәсләринини апарылмасы үсүлу» вә «Гираат китабы» ки-

ми дәрә китаблары назарданмасиндә.

Вәтән муһарибеси дәврүндә бу факултэтини муәллимләриндән икиси—Речичкая вә Гиршгори диссертәсия мудәффә эдиб филоложни элмләри назардан алмилдик дәрәжәсини алмишлар.

Баки әчнәби дил муәллимләринини педагожи һаятында көркәмли һадисәләрдән бирини да методик бирләшмәни ярамасыдыр. Бу бирләшмәни да факултэте тәшкил этмишир. Бирләшмә инклиц дили кафедрасынын мудирини йол. Гайбованын сәдәрәти алтында өз ишларини кечән дәрә илндән әтибаран апармададыр. Бу бирләшмә Бакнини бүтүн али мәктәпләриндә әчнәби дилин тәдрисинә методик чәһәтдән рәһбәрлик эдән вәһид мәркәздир. Кафедраларымыз орта мәктәпләрдә да әчнәби дил дәрәсләринини гоюлушуна рәһбәрлик эдир.

Большевик партиясинини вә совет дәвләтинини мудрик вә узаккөрен сисәсти сайсында, арасы кәсимлә әрдәм нәтижәсиндә, әчнәби дилләр факултэси әчнәби дил муәллимләри назарданмасиндә хейли иш көрмүшдүр. Әлдә эдилмиш напийятләр һеч да бизә раһат олмаг һаггы вермир. Кәләчәкдә әчнәби дил кадрлары назарданмасы мәсәләсини яхшылашдырмаг, партиясини вә дәвләтин әчнәби дили өйрәнмә һаггындаки гәрәрларына тәмин әтмәк үчүн артыг, факултэ Республикамызда Педагожи Әчнәби Дилләр Институтуну яратмаг үчүн там назар бир һалә кәлиб чатмишдыр.

АПИ ПРОФЕССОР, ДОСЕНТ ВӘ МУӘЛЛИМЛӘРИНДӘН.

(Солдан саға): 1. Баш муәллим Р. Гайбова, 2. Проф. П. Тумбия, 3. Дос. Ә. Худавердиев, 4. Дос. Е. З. Гиршгори, 5. Баш муәллим Н. Агазада.

ТАРИХ ФАКУЛТЭСИ 25 ИЛ ӨРЗИНДЭ

Дүняда эн бүксэк, эн али элм олан марксизм-ленинизм элминин бөйүк башлары Маркс, Энгелс, Ленин ва Сталин өз эсарларинда инсандыг тарихинин өйрөнүлмөсүнө гөт эдичи өнөмийөт ва гиймөт вермишлөрдир.

«Алман идеологиси» адлы машүр эсарларинда Маркс ва Энгелс язырдылар ки, «Биз анчаг еканэ бир элм билirik ки, о да тарихин элмидир».¹

Ленин дөвлөтдөн бөкс эдөркөн язырды ки, «Бүтүн мөсалэлэрэ олдугу ки ми, бу мөсалөйө дэ дуэкуп, инамла яхынлашмаг, анчаг оиун бүтүнүклэ инкшафна тарихи нэээр салмагла ола билар».²

Бөйүк Сталин, ичтимаи инкшафтин диалектикасында бөкс эдөркөн, бизэ өйрадир ки, «...тарих элми, һогги бир элм олмаг истөйирсэ, ичтимаи инкшаф тарихини даһа крадларин ва сэркардаларин һаракэтлариндан, дөвлөтларин «системачилариннан» ва «табе эдөнларинни» һаракэтлариндан ибарэт эдэ билмөз, һар шөйдөн эввал, мадди не'мөтларин истөһсалчуларынын тарихи илэ, эһмөткөш күтлөлөрин тарихи илэ, халгларын тарихи илэ машүгү олмалыдыр».³

Һалэ 1934-чү ил май айынын 16-да ССРИ ХКС ва УИК(б)П МК, ССРИ мөктөбларинда «Вэтанлаш тарихини төлми һаггында» чыхардыглари төрада, совет мөктөбларинда тарих элминин нэ чүр өйрөдүлмөси айдынчасына көстө-

рилрди. Орада гөйд олунурду ки, «шакирдлөр төрөфиндөн тарих курсунун мөһкөмчө мөнимсөнилмасинин һөлдөдичи шэрти, тарихи һадисаларин өйрөдүлмөсинде хронологи ардычылдыга рөйөт этмөклэ, шакирдларин һафизасинде эн өһөмийөтли тарихи һадисаларин тарихи шэхсийөтлери, хронологи тарихлари бэриктмөдир».⁴ Енэ һөмин иллэ Сталин, Жданов ва Киров йолдашларын ССРИ тарихиндөн ва ени тарихдөн дуэалдымиш конспектлар һаггында этдиклери гөйдлөр, совет тарих элми һаггында онларын гайгыларына көстөрмөклэ бөрәбөр, бу элмин инкшафында миендсиз бир рол ойнамышдыр.

Сталин йолдашын садиг сийлаһашы В. М. Молотов, Бөйүк Октябр сосидаст ингилабынын XXII илденүмү мунасибөтлэ чыхыш эдөркөн, совет тарихчилери гаршысында олдугча бөйүк ва чөһбө мөсалөлөр гоймушду. О дейирди ки, «Биз болшевиклөр, халгын ичарисиндэн чыкмышыг, өз халгымызын ва һабела бүтүн башга халгларын тарихинин шөһрөтли ишларини гиймөтлөндирirik ва севирик. Биз яхшы билirik ки, анчаг сосиализм үзөринда гурула билчөк эсл төрөгги, өз халгымызын шөһрөтли колочайини ва бу-

¹ Маркс—Энгелс, эсарлары, IV чизд. саһ. 8.

² Ленин, эсарлары, XXIV чизд. саһ. 265.

³ УИК(б) партия тарихи Гыса курс. саһ. 138.

⁴ К изучению истории. Сборник Г. И. П. Л.

нунла бəрəбər бəтүн халгларын ишмглə кəлчəйини тамамилə тəмин этмэк үчүн, халгларын бəтүн тарихинə вə кечмиш эсрлəрдə олан мұвəфəғийлəрлəринə исти- нəd этмəли, халгларын нəйт тарихлəри- нин əсл мə'насыны ачмалыдыр»¹.

Рəйбərəлəримизин гаршымыза гойду- лары бу чүр шəрəфли вəзифлəри, марксизм-ленинизм мəфкурəsi илə сийлə- лимыш совет тарихчлəри вэр гүвəлə- ри илə нəйтə кечирмəй чалышылар.

Азəрбайчан бəлшєвиклəринин рəйбəri М. Ч. Бағрыов йолдашын, халгымызын тарихини өйрəнмэк мəsələси илə əн яхын- дан мəшғул олуб өз вaxтында тарихчлə- римизгə гиймəтли кəстəришлэр вєрмє- си, Азəрбайчан тарихчлəринин чəтин вə мурəккəб ишлəрини там мə'насилə дүзкүн истигəмəтдə гурмга имкан ярл- дыр. Гейд этмэк лəзымыдыр ки, Л. П. Берия йолдашын «Загағазиядə бəлшєвик тəш- килатлары тарихинин мəsələсинə дəнрə эсəri илə, М. Ч. Бағрыов йолдашын «Ба- ки вə Азəрбайчан бəлшєвик тəшкилаты та- рихиндэн» адлы эсəri, Азəрбайчан тарих- члəринə, Азəрбайчан тарихинин хусуси сөн дəврунə анд əн чəтин вə əн мурəккəб мəsələлəрини айданлашдырмаға имкан яратмышдыр. Лəкин тарихчлəримизин вəзифəsi наники өйрəнмэк, əйни заманда өз билкилəрини, етишмэкдə олан кəчч нəsлə дүзкүн вə сəлис бир сурəтдə вєрмэк вə оныларын ичəрисиндэн өйрəдəнлэр етиш- дирмэкдир. Бєлə бир фəхри вəзифə хусу- сэн Али Педəгожи Институтундə айрчə бир ер тугур; чүнки бу Институтун тарих факултєси Азəрбайчанын əн узак район вə кандлоринə кедэрək ордəл марксизм- ленинизм тарих зəминин, бейүмкəдə вə етишмэкдə олан кəчч нəsлə өйрəтмэк үчүн мұзəлимлэр етишдирэн кəркəмлн очаглар- дан бирлдир.

Бу факултə 1931-чи илэдək Институтун тарих-эдəбийят шə'бəси дахилиндə яшамыш, совралар нєсə, айрыларəг, мұстə- гиси бир факултə кими Ичтимайят факулт- єси адилə, 1934-чү илдэн сонрə Тарих фа- култєси адлы илə инкишəф этмəй бəшлə- мышдыр.

О заманлар Тарих факултєсиндə 80 нəфэрə гэдэр тələбə охуорду. 1934-чү ил-

дэн сонрə факултə кетдикчə бөйүбү, тə- лəбөлəрин сайы артыға бəшлəмишдыр. 1931-чи илдэн 1936-чы илə гэдэр олан мұдэт ичəрисиндə Тарих факултєсиндə охуну тələбэлəрин миглары ики йүздэн чох олмуштур. 1941-чи ил 15 апрел тарих- лн мə'луматə кэрə факултєнин 10 групу вə 210-а гэдэр тələбəси олмуштур.

Узун илдрə боюнчə бизим факултємиз наники Азəрбайчан мəктəблəриндə чалы- шын йүзлэрлə тарих мұзəлимлəri етиш- дирмишдир; о, əйни заманда, орденли Республикамызын нал-назырлə рəйбэр партия тəшкилатларында, дөвлət мұссє- салориндə чалычан бир чох кəркəмли иш- чилэр дə етишдирə билмишдир. Бунлар- дан Назирлэр Шурасы нəздиндə Сиясє маариф ишлəri комитєсинин сəдри Сү- леймєн Рəхимов, «Коммунист» гəзети ре- дактору Əли Вəлиев, Карякин рай- он партия комитєсинин бирянчл катиб Сафа Иманов кими йолдашлары гейд эт- мək олар. Бунула бəрəбэр, Тарих факулт- єсинин етишдирмэлəri, Азəрбайчанда олан бəшгə али мəктəблəрдə тарих зəмин- ни өйрəтмэк вə инкишəф этдирмэк ишин- дə рəйбэр мөвгə тутурлар. Мəс.: Азəрбай- чан Дөвлət Гияби Педəгожи Институту- нун умуми тарих кафедрасынын мұдирл- ри Бағрыов Иляс, єнə дə нəмин Институту ССРИ тарих кафедрасы мұдирл йол. Əлизадə Нəсəб, Кировабəд Педəгожи Институтун тарих кафедрасы мұдирл Əбдулрəхимов вə инди Институтун ССРИ тарих кафедрасынын мұдирл вə- зифəсиндə чалышан Əлєскəров Юнус йол- дашлар бу факултєнин етишдирмэлəri- дирлэр. Əйни заманда бизим факултєн- битирмиш бир чох йолдашлар бəшгə али мəктəблəрдə мұзəлимлик вəзифєсини апар- ырылар. Бунлардан Азəрбайчан Дөвлət Дарульфунуну партия комитєсинин катиб вə марксизм-ленинизм əсəслəры мұзəлимин Мəммədов М., Дарульфунунун Тарих фа- култєсинин деканы Шыхлы Мəммəd йол- дашы гейд этмэк олар. Факултєнин бир чох етишдирмэлəri—Бахшєлиев Гəни, Ионєсян Ашот, Мəммədов Бəбə, бу кун бизим факултєдə бир мұзəлим кими чалышырлар.

АПИ ДОСЕНТ ВƏ МУЭЛЛИМЛƏРИНДЭ.

(Солдан саға): 1. Тарих факултєси деканы дос. Ч. Ибраһимов, 2. Тарих кафедрасы мұдирл дос. И. һусєинов, 3. Дос. А. С. Сумбəтəзəл, 4. Дос. Рəхимов, 5. Баш мұзəлим Ю. Əлєскəров, 6. Баш мұзəлим А. Ионєсян.

¹ „Правда“ 7 ноябр 1939 ил.

Бөйүк Вәтән мұһарибәси илдериндә бизим факултәтнини онларда тәләбәләри Вәтән мұһарибәси чәбәләринә кедәрәк азгыч дүшмәнә гаршы амансызчасына вурушмушлар. Онлардан бир чоху һәкүмәт тәрафиндан йүксәк мұкафатла тәлтиф әдилмишлар. Факултәтнини тәләбәләриндән Пириев Пири, һусейнов Мүрсәл, Исмайылов Исмайыл, Ибраһимов Мәммәд, Әфәндиә Серкей, Артюниә Коля вә башгалары Бөйүк Вәтән мұһарибәси иштиракчысы олушлар. Бөйүк Вәтән мұһарибәсиндә факултәтнини нәинки йузаларла етишдирмәләри вә тәләбәләри иштирак этмишлар, әйни заманда факултәтнини бир чох мұәллимләри дә гәләми силаһла әвәз этмишди. Булардан Ч. Рәһимов, Ю. Әләскәров, Манлиә, Т. Бәхшәлиев, Артюня вә башгаларыны кәстәрмәк олар. Һәсанов, Артюнов вә бир нечә башга йолдашлар исә Вәтән уғрунда гәһрәманчысына һәлак олушлар.

Алман фашизминә гаршы Совет Иттифагы халгларынын Бөйүк Вәтән мұһарибәси илдериндә факултәтнини агыр шәрәит ичәринә дүшмәсинә бахмаряг, бу күн институтумузун 25 нәдлик байрамы гаршысында, Тарих факултәсини енә дә габаг чәркәдә кечир.

Һал-һазырда Тарих факултәсиндә 9 групп вардыр, бу группларда 212 тәләбә охуру. Факултәтнини габагчы тәләбәләриндән Калинин тәгаүдү алаң һусейнов Мүрсәл, Сталин тәгаүдү нәмизәд верилмиш Артюниә Коля, һәгвердиев Шәриф вә әлачы тәләбәләрдән: Әһмәдова Лейла, Гулиева Ағанә, Дилбәзи Әсәд, Садыгов Шукур, Арустамова Сәтеник, Байрамов Губад, Пириев Пири, Исмайылова Төрә, Ахундов Сәһ'ан йолдашлары хусуси оларяг гәйд әтмәк олар.

Бу ил 75 тәләбә әвәзинә факултәтә 110 тәләбә гәбул әдилмишлар. Бу тәләбәләр һәлә биринчи күндән әзләринини тарих элвинә олаң марагларыны кәстәрирләр. Бу тәләбәләр йүксәк дәрә кейфийәтти уғрунда чалышырлар.

Тарих факултәсиндә хусуси әрмини бөлмәси дә вардыр. Бурада 60-а гәдәр тәләбә охуру. Бу бөлмәни гуртаримыш бир

чох йолдашлар, о чүмләдән Ионеся Ашот бу күн факултәтнини декан муавини олуб, өзү дә тарих элмләри нәмизәдлик дәрәжәсини алмышдыр. Факултәтниндә тәшкил әдилән дәрнәкләр вә нәзәри конференсларда габагчы тәләбәләримиз бир чох марагы элми мәрузәләр әтмәк гүдрәтләрини кәстәртишләр. Булардан һәгвердиев Шәриф, һусейнов Мүрсәл, Балаяң Жора, Гулиева Ағанә йолдашлары гәйд әтмәк олар. Һәмин йолдашлар «Гачә Нәбия», «Рус дөвләтнини әмәдә кәлмәси», «Азәрбайчан халгынын Рома ишгәлчәләринә гаршы мұһарибәси», «Губалы Фәтали хан» кими марагы мөвазуларда мәрузәләр әтмишләр.

АПИ Тарих факултәсини элми ишчәләри чох бөйүк педагожи ишләр апармагладә бәрәбәр, халгымызын тарихини тәдгиг әтмәк ишидән дә керә галмырлар. Мәселән, Азәрбайчан тарихи кафедрасы мүдирини йол. һусейнов Исмайыл Азәрбайчан халгынын тарихиндә бөйүк вә шәһ бир һәдисә олаң Апрель социалист иңгилабы һәггындә, үмуми тарих кафедрасы мүдирини Сумбатзадә Ә. С. XIX әсрдә Азәрбайчандә баш вермиш кәндли үсәнләриядә ән бөйүк олаң 1837-чи ил Губа үсәни һәггындә, факултәтнини деканы Ибраһимов Ч. Азәрбайчан халгынын тарихи тәләбә дәншү олуб, әлкәминини Русия бирләшмәсини гәйд әдән 1813-чү ил Күлүстан сүләл мугавиләнамәсини һәггындә, фәк-нини декан муавини Ионеся Ашот йолдаш, Биринчи дүня мұһарибәсини дөврүндә империалист дөвләтләрини Азәрбайчан нефти уғрунда апардыглары мұһарибә һәггындә элми әсәрләр йзмагладә Азәрбайчан тарихини тәдгиг әтмәк ишиндә бачардыглары гәдәр чалышышлар. Ләкин факултәтнини мұәллим коллективини бунуна кифәйтәләймәйәрәк һал-һазырда докторлуг вә нәмизәдлик диссертәсиялары үзәриндә чалышырлар. Институтун Азәрбайчан тарихи кафедрасы мүдирини йол. һусейнов И. Азәрбайчандә вәтәндаш мұһарибәсинә һәсәр әдилмиш докторлуг диссертәсиясымын битирмәк үзәрәлир. Факултәтнини үмуми тарих кафедрасы мүдирини Сумбатзадә Ә. С. йолдаш Азәрбайчан тарихини XIX әсринә әнд докторлуг диссертәсиясы үзәриндә ча-

дышыр. Факултəнин деканы Ибраһимов Ч. йолдаш Азәрбайчанда Гарагоюнлу дөвлəтинин тарихи мөвзүндə доктор диссертасиясы үзəриндə чалышыр. Факултəнин, мүүдлим һей'əти, тəлəбə коллективини, там мə'насылə йүксək марксизм-ленинизм мөфкүрəсиндə етишдирмək вəзифəсини

һеч бир ан нəзəрдəн гачырмаяраг, УИК(б)П МК-нын «Ленинград» вə «Звезда» мəчмуаларни һаггындаки тəрары вə Жданов йолдашын бу һагда олан мə'рузəси илə руһланыб тəрбийəви вəзифəни даһа да чанландырмаға вə дəрилəшдирмəйə вəр гүвəлэрилə чалышырлар.

Әмкəдər элм хайими профессор
М. Р. ӘФӘНДИЕВ

ФИЗИКА-РИЯЗИЯТ ФАКУЛТƏСИ 25 ИЛ ƏРЗИНДƏ

Апрел сəсийист итиглабынын нəтичəсиндə буржуа-мүлкəдər ағалығындан гуртумлуш халгымызын маариф вə мэдəний-йэтə олан эйтиячыны өдөмək үчүн ана дилиндə миһлэрлə мөктəблэр ачмаг, буналары илк нөвбədə мүүдлим кадрлары вə дəрс китаблары илə тəмин этмək лəзым иди. Үмуми тəһсил үчүн физика-риязийят дəрслəri ана дили гəдэр эһәмиййətли олдуғундан, бу сəһədə кəнч Совет һөкүмəти эһ тə'чили тəдбирлэр кəрмөли олду.

1921-чи ил, ноябр айында фəалийэтə башлаян вə Азәрбайчан дилиндə илк али мөктəб олан Али Педагожи Институтунун илк үч ш'бəсиндэн бири физика-риязийят ш'бəси (факултəси) иди. Бир нечə талəбəs олан бу ш'бədə тəкчə мян дəрс вєйрлди. Иккинчи дəрс илиндэн физика мүүдлим мөрһум Маликов Р. вə тəчүрбə шагфалəларини апармаг үчүн Берг Н. В. ишлэмөйə башладьлар. Белəнликлə бу кичик факултə Республикамызда физика-риязийят тəһсилнини бүнвəрасини гоймуш олду. Факултə гүвəтлэндикчə, онун мүүдлимлəri вə габагчыл талəбэлари, Азәрбайчан дилиндə риязийят вə физика истиляллары вə дəрс китаблары аратмаг, гыса мүддэтли курсларда ишлəйарак орта мөктəб мүүдлимлəri һазырламаг вə с. кини йолларда халг маариф органларына аллэрихлэн кэлэн көмөйи эдириди.

Физика-риязийят факултəсинин биринчи бурахылышы 1924-чү илдə олду (9 вəфər али тəһсилли риязийят вə физика мүүдлим мөктəблэрингэ көндэриллди) вə бувдан башлаяраг һөр ил маариф ордуна ени бир дəстə мүүдлим əлвə эдилди.

1927-чи илдə факултəнин элми-педагожи һей'əти гүвəтлэндирилди. Проф. А. С. Кованко, проф. А. М. Аммосов, проф. Л. Лапухин вə проф. Тихомиров йолдашлар тə'лим кейфиййэтини яхшылашмасына вə габагчыл талəбэлəрдэн, али мөктəблэрини үчүн, ени элми-педагожи кадрлар һазырламаға бөйүк көмək көстөрмиш олдулар.

Институту йүксək мүүвəфғиййэтлə битирон талəбэлəрдэн риязийят вə физика кафедралары янында сахляраг, онлары тəдричэн али мөктəбдə ишлрэмөйə алындырмаг нəтичəсиндə, биз бир сыра дэврли кадрлар етишдирмөйə мүүвəфғ олду. Она көрə 1931-чи илдə факултə өз ишини кенишлэндиркөн онун мүстəгил ишлэмөйə һазыр чаван мүүдлимлəri вəр иди ки, буналардан хусусэн ашағындаки йолдашлары гейд этмək олар: Чавалов М. (инди элмлэр һамизэди, досент, АДД проктору), Гүсейнов Ә. (элмлэр һамизэди, досент, АДД кафедра мүдир), Юсфзэдэ Б. М. (досент, АПИ-дэ кафедра мүдир), Абдуллаев Т. (досент), Абдуллаев И. (досент), Абасзэдэ А. Г. (элмлэр һамизэди, досент, АПИ-дэ кафедра мүдир), һасэн-Рейни (досент) вə башгалары.

1932-чи илден факултə янында эрмэни бөлмөси тəшикл олдурушлур ки, бу да Республикамызын эрмэни мөктəблэрини риязийят вə физика мүүдлимлəri илə тə'мин этмəkдир. Бу бөлмэ үзрə ишлэйиб элми чөлэтчэ прəзилмэниш ени кадрларымыздан Арзумян Г. С. (досент, элмлэр һамизэди), Гадустян С. В. (досент), Гаямова Х. (элмлэр һамизэди), Петросян В. М. вə башгаларыны көстөрмək олар.

25 ил мұддәтиндә факултәмиз Республикәмиз али вә орта мәктәбләринә 600-дәк артыг риязијят вә физика мұәллими вәрмишдир.

С. М. Киров адына АДД-дә, Әмләр Академиясында, Кировабад Педагожи Институтунда, Гяһи Педагожи Институт-да, 6 районда ачылыш мұәллимләр институтларында вә Республикәмиз башка әлми мүәссәләриндә риязијят вә физика үзрә чалышан әлми ишчиләрдән чо-хусу Азәрбайчан Дәвләт Педагожи Институтуну битирәләрди. Буналардан бир нафәри доктор, 18 нәфәри исе, физика-риязијят әмләри һәмизәли әлми дәрәҗә-сини вә доцент адына эли билишдир.

АПИ-нин физика-риязијят факултәси Республикәмиз мәктәбләри үчүн мұәл-лим кадрлары һазырламагда мәшғул ол-дуғу ким, физика-риязијят тәһсилини инкишаф үчүн мүнүм шәрт олан башга бир мәсәләни дә унутмамышдыр. Бу да риязијят вә физика әмләринә аид исти-ләһләр, дәрс китаблары вә әлми әдәбият яратмаг мәсәләсидир.

Һәлә 1921-чи илдә биз Яхыи Шәрғдә ишлән риязи рәғмләри атарга, ССРИ-дә вә бир чох мөдәни халғлар тәрәфиндән гәбул әдилмиш олан рәғмләри ишләтмәйә башладык. Риязи истиләһләр сәһәсиндә дә буна үйғүн оларга «гүтб», «завийә», «мүсәлләс» вә и. а. ким истиләһларын өзәсинә ана дилиндән көтүрүлмүш вә я бейнәхалғ истиләһлар: «радиус», «бу-чаг», «үчбучаг» ишләтмәк принципни гәбул әтдик. Бизим бу мұвәфғийәтизмиз мәдәнийәтизмизни гәбағчыл рус мәдәний-йәти илә әләгәләмәсини асанлашдырды.

Бошәнкләр партиясы вә Совет һөкү-мәтинин бейүк гайғы вә көмәйи сәһәсиндә Азәрбайчан дилиндә физика-риязијят әдә-бияты ярадылмасы һодунда аз иш кө-гүләмәшди. Орта мәктәбләримиз физика-риязијятдан стабил дәрс китаб-лары илә тәһмин әдилмишләр. Али мәктәб үчүн дә гәбағчыл рус әлимләринин бир сыра китаблары тәрҗүмә вә чап әдилмиш-дир. Факултәнин мұәллимләриндән Әфән-диль М. Р. Һүсейнов Ә. Чавалов М., Аға-ев Б. Р., Гасымов Ч., Юсәфзаде Б., Абас-заде А. Г., Абдуллаев М. вә с. риязијят вә физика истиләһлары дүзәлтмәкдә вә

Азәрбайчан дилиндә әдәбият яратмагда фәал иштирак әтмишләр. Рус үсүлүндә-ридан (Волковски, Березанская, Чистя-ков, Писелко вә с.) бир нәчасини үсүл китаблары да Азәрбайчан дилинә тәрҗүмә әдилмишләр.

В. И. Ленин адына Азәрбайчан Дәвләт Педагожи Институтунун физика-риязи-јят факултәси, кечирдиби 25 ил әрзиндә бир-кии мұәллим вә бир кичик груп тәлә-бәси олан факултәдән башларгаг һал-һа-зырда 18 нәфәр физика-риязијят мұәл-лими (буналардан 2 профессор вә 7 доцент) 186 тәләбәси олан вә әлкәминиз гәбағчыл али мәктәбләринин физика-риязијят фа-култәлириндән кери галмави бир факул-тәйә чеврилмишләр.

25 ил әвал факултәнин тәсәдуғи ола-раг топланмыш 10—15 чифазы олан бир кабинет олдуғу һалда, инди тәһминә әдил-миш кабинет вә лабораторияларыдан сәйи 6-дыр. Сталин 5-һәлик планияны сон илди олан 1950-чи илдә факултәдә тәләбәләрини сәйи: 400-ә чатачағдыр вә беш илдә факултә Республикәмизә 200 нәфәр физика-риязијят мұәллими вәрә-чәкдир.

Гейд әтмәк ләзымдыр ки, факултәнин әлдә әтмиш олдуғу мұвәфғийәтләр, Институтуи үмуми инкишафынын узви бир һиссәси олмаг әтибарилә, совет Азәрбай-чаньнын бу 25 илдә тәсәрурат, маариф вә мәдәнийәт сәһәсиндә нә гәдәр бейүк гәлибийәтләрә наил олдуғуну кестәрәк бир дәлилдир. Бизим бу шәһли мұвәф-ғийәтләримиз партиямизни Ленин-Сталин илдин сивәси вә Совет һөкүмә-тинин тукәнмәз гайғысы нәтиҗәсидир.

Мұвәфғийәтләримиздән данышар-кән, ону да гейд әтмәк ләзымдыр ки, биз гаршымыздаки вәзифәләри һәлә там дә-йигилә һәлә әтмәмишик. Орта мәктәблә-римиз биздән чоғлу вә йүксәк һазырлы-лы мұәллимләр тәләб әдир. Биз исе бу мө-сәләни нә көмийәтчә вә нә дә кейфийәт-чә тәләб әдилдийи. гәдәр һәлә эдә билмә-мишик. Али мәктәб үчүн физика вә рия-зијятдан дәрс китаблары һәлә азыр. Кадрларымыз өз ихтисәсини артырма-сы вә ени кадрлар етишдирмәси сүр'әти, инкишаф әдән факултәнин вә биздән кадр

кәзләйән башга али мәктәбләримизни әһ-тиярларына үйғүн дейдиляр.

Бу сайдығымыз нөгсанлар гаршымыз-да нә гәдәр мүнүм вәзифәләр олдуғуну айдик кестәрәк. Факултәнин әлми-педа-гожи коллективни тәһмин кейфийәтини йүксәлтмәли вә әлми-тадғигат ишләрини чапландырмалыдыр. Әлми иш мөвзулары һәятти вә әмәли бир мөгсәд дахтасамылар ки, бу иш мұәллимләрин ихтисәсини ар-тырмагла бәрәбәр, халт тәсәруратынын инкишафына да көмәк этсин.

Бунада башга, яхыи илләрдә физика-риязијят факултәси анында аспирантур

тәшкил әдиләчәк вә бурада кәчәк әлимләр һазырланачағдыр. Әйни заманда әлкәми-зин мөркәзи шәһәрләриндәки гәбағчыл физика вә риязијят әлимләрини көмәк-ләринә наил олмаг үчүн кадрларымыз нөвбә илә онларын анында ишләмәйә көнд-рәмәк вә һәмчинин онлары гыса мұддәт үчүн ола са да Бакинә дә'вәт әтмәк нәзәрә тутулар. Бүтүн бу сайдығымыз мәсәләлә-ри лайигнәчә һәлә әтмәйи һәр чүр шәрәт вә имканы олан факултәмиз, өз 5-һәлик планияны ериәгә етирмәкдә әлиндән кәләни әләчәкдир.

Физика кафедрасы мудири, доцент
А. АБАСЗАДӘ.

**АЗӘРБАЙҠАНДА ФИЗИКАНЫН ИНКИШАФЫНДА ДӨВЛӘТ
ПЕДАГОЖИ ИНСТИТУТУНЫН РОЛУ**

АзәрбайҠан халгынын ифтихары олан **В. И. Ленин** адына АзәрбайҠан Дөвләт Педагожи Институти анчаг Республикамызда Совет һакимийәти гурулдуған сонра тә'сис әдилмиш вә чыққонмайә башламшыдыр.

Орденли Республикамызда ени наслин тарбийәси кими олдуҠа мөсул вә бөйүк дөвләт әһәмийәти олан бир вәзифәни өндәсинә көтүрән совет муәллимләрини, асас әтибарилә Дөвләт Педагожи Институти һазырламыш вә һазырламаҠадыр.

Ялныз халг маарифи сәһәсиндә дейил, Дарулуфунун вә башга али мәктәпләримиздә, һөтта Әмләр Академиясында чалышан али вә элми ишчәләримизни муәйән һиссәси вә бәлкә дә әксәрийәти АПИ. ини етирмәләридыр.

Совет АзәрбайҠанында истер элми-маариф муәссәсәләриндә, истерсә рәйбәр дөвләт вә партия тәшкилатларында АПИ. ини мә'зуналарына аз тәсадуф әдилмир.

АПИ-нин тарихи хидмәтләрини гәләмә әлдиҠа һисаны фәрһәландирән вә һейрәтә салаһ бәлкә дә чохкидди китаблар язмаг олар. Мәним бу кичик мәғаләдән мәғәдәм анчаг АПИ-нин физика-риязийәт факултәсинин Республикамызда, хуәсуилә физика сәһәсиндә элми кадрларын һазырламанмысында вә онларын элми ишләринин тәшкилиндә ойнадығы ролу муһтәсәр оларга кәстәрмәкдир.

АПИ-нин бүтүн тарихи боюнча онун асас факултәләриндән бири олан физика-риязийәт факултәси Республикамызда физика-риязийәт эмләринин инкиша-

фында вә бу эмләр сәһәсиндә әлди-санлы муһтәксәсләрин етишмәсиндә кейли иби көрмүшләдүр.

Бурада физика-риязийәт факултәсинин асас баниләриндән олан вә бу сәһәдә бүтүн Республикамызда чалышан муәдлим вә элми кадрларын һазырламанмысында диггәт вә алгыша лайиҠ рол ойнаған профессор Мәммәд Әфәндиәви вә мәриүм доцент Рәһим Малликову хуәсуилә гәйд әтмәлидыр.

Физика сәһәсиндә АзәрбайҠан кадрларын етишдирилмәсиндә Рәһим Малликовдан башга рус әлмләриндән профессор Е. Б. Лопухин, профессор В. И. Тихомиров вә әлчә дә 1929-үч илдан башлаярәг доцент Б. Л. Мирзоев аз эмәк сәрф әтмәмишләдүр.

АПИ-нин физика-риязийәт факултәси, тә'сис әдилән күндән әтибарән 600-дән артыг али тәһсилли физика-риязийәт муһтәксәси бурмахышыдыр. Буналарда чох һиссәси 1930-чу илдан әтибарән башлаһан сон дөврә әкдид. Бу ахырынчә дөврәдә буракылан физика-риязийәт муһтәксәсләринин саны 500-ә гәләрди кил, буналарын да чох һиссәси азәрбайҠанды вә эрмәни йолдашларыдыр. Буналарын ичәрисиндә 51 нәфәри гәлдиңдүр.

Инди, физика-риязийәт сәһәсиндә Республикамызда истер элми-тәдгигәт вә истерсә элми-инзәбаты рәйбәрләг, дәмәк олар кил, АПИ-нин 1930-чу илдан әтибарән буракыдығы муһтәксәсләринин әлиңдәдир. АзәрбайҠан Әмләр Академиясынын физика институтиун директору эмәкдәр элм хадими профессор Әмирханов

(Солдан саға): 1. Физика-риязийәт факултәси деканы дос. Б. Юсифзаде, 2. Проф. М. Р. Әфәндиәв, 3. Проф. З. Хәлилов, 4. Баш муәллим Б. Ағаев, 5. Дос. А. Г. Аоасзаде, 6. Баш муәллимә Х. А. Гәймава.

Габбулла, 1930-чу ил мазунларындан олуб 43-чү илдэ Совет Азәрбайжанындан биринчи дэфэ оларак Москва даруфунунундан, физика-риязият элмләри докторлугу диссертациясы мүдафиэ этминш ва инди онун 20-йа гэдэр чап олунмуш олдугча гиймэтли эсарләри ва 5 аспиранты вардыр. Профессор Әмирханов «Истилик дүзлүмөсү» айданан һадисәни кашф этминш ва истиликкеширә әмсалыны тәйин этмәк үчүн ени чһаз ичәд этминшдыр; о, яһин заманда Азәрбайжан Гизьлөбйранчы Сәнәә Институту (АСИ) ва Азәрбайжан Тибб Институту физика кафедраларынын мүдиридр.

Ено дэ Азәрбайжан Әлмләр Академиясынын Риязият бөдәсинин рәббәри Хәлилов Заһид, АПИ-нин 1932-чи ил мазунларындан олуб, яһин кечмишдә риязият сәһәсиндә «Полиһармоник тәнликләр үчүн сәһәд мәсәдәләри» мөвзундә докторлуг диссертациясы мүдафиэ этминшдыр ва Даруфунунун назари механика кафедрасынын мүдиридр. Хәлилов Заһидин 6 аспиранты ва чап олунмуш 16 гиймэтли эсәри вардыр.

Лапатински Ю. Б. 1928-чи ил мазунларындан олуб яһин кечмишдә Москва даруфунунундә риязият сәһәсинә анд докторлуг диссертациясыны мүдафиэ этминш ва һал-һазырда Льов Даруфунунундә риязият кафедрасына рәббәрлик элдр.

АПИ-нин мазунларындан инди онарлада физика-риязият элмләри һәмизәдләри во досентләр вардыр. Булар да Республикамызда элми рәббәр вәзифәләрдә чалышырлар ва бир сыра гиймэтли эсарләр язьмышлар. Булардан һумунә оларак ашағыдакыләри кәстәрмәк олар:

Чавалов Магсуд 1930-чү ил мазунларындан олуб, һазырда АДД-нин гәдрис һиссәси үзә проректору ва һәндәсә кафедрасынын мүдиридр. О, АПИ-дә 1941-чи илдә кими досент вәзифәсиндә чалышмышдыр ва бир нечә чап олунмуш эсәри вардыр. Бу мәгаләни мүәллифи дэ 1930-чү ил мазунларындан олуб, АПИ-дә 1934-чү илдән физика кафедрасында чалышыр; 1938-чи илдән бу кафедранын рәббәридыр. һал-һазырда Азәрбайжан Әлмләр Академиясы физика институтундә элми һиссә

үзә директор муавини ва Истилик лабораториясынын рәббәридыр. Онун 4 аспиранты ва чап олунмуш 18 эсәри вардыр.

Кажлаев М. 1930-чу ил мазунларындан олуб АПИ-дә узун мүддәт досент ва вәзифәсиндә чалышмыш, һал-һазырда Әлмләр Академиясынын Физика институту баш элми ишчиси ва АДД-нин досентидр. Кажлаев, Раман эффектлә эләгәдәр олан һадисәләр үзәриндә чалышыр. Юсифәдә Бәйрам 1931-чи ил мазунларындан олуб, туртарлыны илдән э'тибаран АПИ-дә чалышыр. 1938-чи илдән АПИ-нин риязият-һәндәсә кафедрасынын мүдүри ва һал-һазырда Физика-риязият факултәсинин деканыдыр.

Әлизадә Заһид 1932-чи ил мазунларындан олуб, Гяһби Педагожи Институтундә физика кафедрасы мүдүри ва Әлмләр Академиясынын баш элми ишчисидыр. Бир нечә чап олунмуш эсәри вардыр.

Әлиев Мәһти 1929-чу ил мазунларындан олуб 1936-чы илдә кими АПИ-дә физика кафедрасы мүәллимин вәзифәсиндә чалышмыш, инди АДД-нин Физика-риязият факултәси деканыдыр. Абдуллаев Мәммәд АПИ-ни 1924-чү илдә битириб 1932-чи илдән э'тибаран АПИ-дә физика үеулү ва физика мүәллимин олмуш; инди АДД-нин физика кафедрасы досентидр. Раһим һәсәнов 1931-чи илдә АПИ-ни битириб о вахтдан э'тибаран, АПИ-дә АСИ-дә физика мүәллимин оларак чалышмыш, инди АПИ-нин досенти ва АДД-нин Назәри физика кафедрасы мүдиридр. Рамазанзадә Мәлик 1931-чи илдә АПИ-ни битириб АСИ-дә шиләмәйә башламышдыр. һал-һазырда АСИ-нин досентидр. Рамазанзадә, бәрк чисмәләрин истилик кечәрмәси үзәриндә чалышыр ва бир нечә чап олунмуш эсәри вардыр.

1932-чи ил мазунларындан олан Л. А. Серкеев Азәрбайжан Әлмләр Академиясынын Физика Институтунун баш элми ишчиси олуб, нефт мәһсууларынын физики хәссәләри үзәриндә чалышыр.

1929-чу ил мазунларындан олан П. М. Ростамян инди Физика Институтунун баш элми ишчисидыр.

АПИ-ни битирәнләрдән Рәчәбди Фәһимә һал-һазырда АДД-нин Физика кафедрасы досентидр. Фәһимә Рәчәбди

азербайджаны гадылардан биринчи дефоларга физика саһесинде 1945-чи илде назидикли диссертациясы муфадифи этминдир. Вотан муһарибеси гурбанларындан досетт Гасымзаде Зулфугар, Гивби Педагожи Институтунун директору Мустафазаде Маммад, Казах Муулдилмюр Институтунун директору ва физика кафедрасы мудирин Мирзеве Ханмаммад, Нуха Муулдилмюр Институтунун физика муулдилми Имамзаде Сулейман һазырада АПИ-нин ривиятлй кафедрасы муулдилмюринде Салаев Агил, Агаев Б. ва физика, риязият саһесинде чалышан онларла башга элми ишчилер ва йузалар муулдилмюр АПИ-нин нефтихарала гейд этдин етирмаюрлеридр.

Физика саһесинде элми фикрин инкишафий, Азербайджанда анчаг совет инкишафий гурудулудан сонра башламышлар. Элми ишлер 1932-чи илде кими АПИ, АДД ва АСИ-нин физика кафедраларинда ва Азербайжан Нефт Тондигат Институтунун лабораторияларында инкишафтдирлигини ва индикли деврде милли кадрлар һазырламанасынын асысы о дюрден башламышлар.

О деврде апарылан элми ишлер төврби физиканын бир чох саһелерини бнате этминдир. Профессор Усатин, Лобанова асас эттибарля электролиз һадисеси ва кристалларын электрик кеһирмесинин тедиги этминдир. Проф. Тихомиров калориметрини, металларын полярзациясы ва башга физика-кимияви һадиселере анд гийметли тедигат апармышлар.

Проф. Лапухин ва бунун истигамат вермиш олдугу элми мектеб хуусенля Элмюр Академиясы Загафтазия филиаларын Азербайжан шубеси (индикли Азербайжан Элмюр Академиясы) 1932-чи илде тәһсис эдилдикдан сонра, Республикамында Сталин бешликларинин талебюрине уйгун оларга муһим элми маселелер узеринде чалышырлар.

1) Нефт физикасы; 2) Металлар физикасы; 3) Республиканын даг мадделеринин (борк чисимлярини) тедиги; 4) Хазяр дониз сууларынын физика хассаларинин ойрнемек. Республикада бу маселелер

отрафанда физика инкишафтдирлигини, бело кн, биринчи проблем узеринде проф. Лапухин, досетт Алфимов, Эмирханов, Абасзаде ва Попов чалышмышлар. Бу проблемлардан ашагыдык маселелер һалд эдилмиш ва онларын асарлери чапдан чыгарылмышлар.

1. *Е. Б. Лопухин*—Нефталан нефтинин радиоактивлигини даир.

2. *Е. Б. Лопухин, М. П. Попов* ва *А. Г. Абасзаде*—Баки нефти радиоактивлигинин тедиги.

3. *А. Г. Алфимов*—Нефтин бурюларда ахамасындан эмале калэн суртумудан электрикланмасын.

4. *Е. Б. Лопухин, Һ. Д. Эмирханов, П. М. Ростамян*—Нефтин термояротаж усулу ахтарылмасынын тедиги.

Кичик проблем узеринде профессор Лопухин ва Шишиенов чалышмышлар ва ашагыдык маселелери һалд эттимшлар:

1. Домир ва поладын радиоактивлыгыда магнит һадиселери.

2. Металларын электрик кеһирмесинде дартылмасын тәспир.

Учуьчу проблем узеринде Эмирханов ва Алфимов чалышмыш ва ашагыдык маселелери анд асарлери яратмышлар:

1. *Һ. М. Эмирханов*—Эрли даг мадделаринин истилик кеһирмесинин тедиги.

2. *Һ. М. Эмирханов*—Эрли даг мадделаринин электрик кеһирмесинин тедиги.

3. *А. Г. Алфимов*—Даг мадделаринде Ванадийин олмасынын мигдары спектрал-таллий усулуна даир.

Дюрдучу проблем узеринде *А. Г. Абасзаде, М. Рамазанзаде* ва *Я. Эстрин* чалышмышлар. Онлар ашагыдык маселелери һалд этмиш ва буна һаср эдилэн асарларини чап этдирмишлар:

1. *А. Г. Абасзаде*—Хазяр дониз сууларынын электрик кеһирмесини даир.

2. *А. Г. Абасзаде*—Хазяр дониз сууларынын истилик тутумунун тедиги.

3. *А. Г. Абасзаде*—Хазяр дониз сууларынын бухарланма истилигинин тедиги.

4. *Я. М. Эстрин*—Хазяр дониз сууларынын сатги керимля эмсалдын тәһсис.

5. *М. Рамазанзаде*—Хазяр дониз сууларынын эн бейук сыхлыгын тәһсис.

1934-чу илде профессор Лопухин Азербайжандан Ленинграда кюреркн бир

чох элми ишлери истигамате салмыш, мууейил мигдар элми ишчилер, хуусенля милли кадрлар һазырламышды. Физиканын инкишафий ва бу саһада кочн кадрларын етишдирлимеси ишини даһа да тәкмиллашдирмек ва тәшкил этмек учун бир сыра дорср китаблары да рус ва Азербайжан диллеринде чапдан чыгарылмышлар. Буналардан ашагыдыклары хуусенля гейд этмек лазымдыр.

1. *Е. Б. Лопухин*—Молекуляр физика ва истилик (Азербайжан дилине чевирилди) *А. Г. Абасзаде* ва *Р. Һасанов, редактору Раһим Маликов* дур.

2. *Е. Б. Лопухин*—Оптика (Азербайжан дилине чевирили) *М. Рамазанзаде, редактору Раһим Маликов*.

3. *А. Г. Алфимов*—Электрик курсу.

4. *Б. М. Мирзоев*—Физикадан лаборатор машгалалары.

5. *Академик Иоффе*—Молекуляр физика (Азербайжан дилине чевирили) *Мехди Әлиев*.

Буналардан башга, һазыра Путилевин физика курсунун биринчи ва кичик чилиллоон чапдан чыхмыш, *А. Г. Абасзаде*нин «Термодинамика» ва *Б. Юсифдран*ин «Һандисенин асарлары» алды асарларини чапа верилмишдир.

Һал-һазырада совет Азербайжанында физиканын инкишафий ениг Сталин бешликлигида адалаглар оларга, Республикамызын асас санаен олан нефтля ахындан бағлы суратда совет Азербайжанынын етирмелери онинде инкишафтдирликланмалар.

Физикадан элми фикир инкишафынын агырылг мәркәзи Азербайжан Элмюр Академиясынын Физика Институту узерине душур. Истер бу институт ва исторасы АПИ, АДД ва АСИ-нин физика кафедралары ашагыдык проблемлери мухталиф маселелери отрафанда муһим элми тедигат ишлери апарырлар. Һалд эдилмасы музакырайла гоколан асас проблемлар буналардыр:

1. **Нефт физикасынын ойрнемек ва инкишафтдирмек**

Бу проблем узеринде назери ва эмали чоталатан олдугу муһим маселелер ойрнемекледир. Бурая нефтин ва нефт

мадделеринин молекуляр ва истилик хассаларинин тедиги, нефтин кеофини ахтарыш усуллари, нефт ахтарышына термик ва нейтрон каротажнын тедиги ва тотбиги дахилдир. Белокликля бир тарафдан олдугу муһим назери аһамийтиги олан маелер проблемли ва о бери тарафдан билавасита эмали аһамийтиги олан нефт физикасына анд асас маселелер һалд эдилди. Муейил атом физикасынын эмали тедигилеринде олан нефтин каротажы бело Республикамызын физика бешликлиги пиланына дахилдир. Бу маселелер отрафинда *Һ. И. Эмирханов, А. Г. Абасзаде, С. Әбдурахимов, Д. Серкеев, Р. Һасанов, Ф. Әфәндиев, Һ. Мухтаров, Маммадов Ю. ва Мирзәзаде Һәбир йолдашлар* чалышырлар. Һазир проблемде адалаглар оларга АПИ-нин физика кафедрасы Нефталан нефтинин физикасынын тедиги, этмекля машгуллар. Бу проблемларини һалляле адалаглар оларга меселәһт учун ССРИ Элмюр Академиясынын мухбир узур профессор *А. С. Предводителев*, профессор *С. Н. Акулов* ва академик *Веденский* иш чалд олдуьмушлар.

Бу маселеларини һалляле адалаглар оларга *С. Әбдурахимов* нефтин аршырылмасы учун ени ахтарыш усулу муейилдир. Эмирханов *Б.* борк чисимлярэ истилик кеһирмесини ва *А. Г. Абасзаде* мае ва бухарларын йуксик тазийг ва температурада истилик кеһирмесинин олмжк учун ени чилвас иш этминдир. Бу чилвас мууейил бензолу истилик кеһирмесинин боһран һалында ойрнимшидир.

2. **Борк мадделарин истилик кеһирме механизминин ойрнимеси**

Бу саһада *Н. И. Эмирханов, А. Г. Абасзаде, М. Ә. Гашымзаде, З. Мустафаев, М. Рамазанзаде* ва *Абдуллаев Һасан* чалышырлар.

3. **Ренкеография ва спектрал анализ усулу** кристалларын ва надир ишурларини тедиги

Бу саһада профессор *Вазирзаде А. З.*, *Әфәндиев Ф. ва М. Камлаев* йолдашлар чалышырлар.

Юхардык маселелердан башга физика элми истилаһлары узеринде *А. Г. Абас-*

зада, Мәммәд Абдуллаев в. М. Ә. Башым-зада чалышмагдадыр.

Түксәк кейфийәтлi элми кадрларны һазырланмасы һаггында Сталин һагбысыны айрыча гейд этмәк лазымдыр. Буна көрәдир ки, бүтүн эмләр сәһәсиндә олду-гу хими, физика-риязийят эмләри сәһәсиндә дә докторлуг диссертасиясы үзәриндә ишләмәйә хусуси дигтәт верилр. Буну һәятә кечирмәк үчүн лазымы имкандар ирәдилмиш вә Москвая узун мүддәтлi элми э'замийәтә бир чох элми ишчиләр кенәрилмиш вә көндәрилмәкдәдир.

Адлары ашағыда кәстәрлән элми ишчиләр физика сәһәсиндә докторлуг диссертасиясы үзәриндә чидди чалышмагдадырлар:

1. *Бәһрам Мирзоев*—Кристаллар физикасы сәһәсиндә.

2. *Аббасгулу Аббасзаде*—Масләр—нефт физикасы сәһәсиндә.

3. *М. Кажасов*—Оптика сәһәсиндә.

4. *Заһид Әлизаде*—Метал физикасы сәһәсиндә.

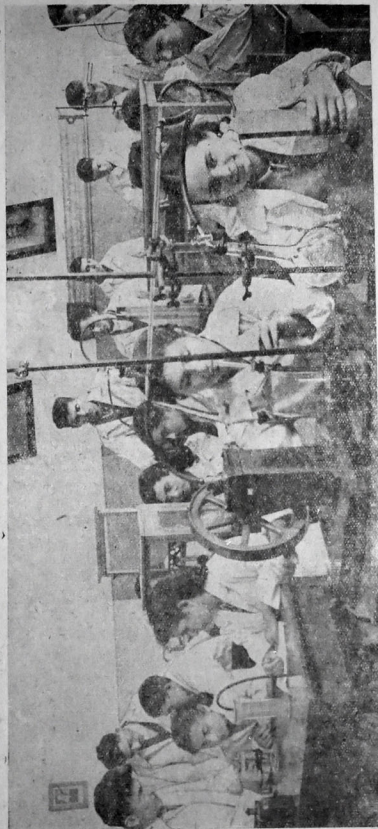
5. *Фәйиз Әфәндиев*—Спектрал тәһлил сәһәсиндә.

6. *Һилал Мухтаров*—Радиофизика сәһәсиндә.

Бунлардан башга онларла чаван элми ишчиләр һәмизәдлик диссертасиясы үзәриндә чалышырлар.

Беләликлә, бир тәрәфлән йүксәк кейфийәтлi мүтәхәссис физикларны һазырланмасында, о бири тәрәфлән ени бешликл планда физика сәһәсиндә гаршыя гоголан мәсәләләрин ериңә етирилмосиндә әл-әлә вериб чалышан али мәктәбәри-мизин физика кафедраларынын вә Эмлар Академиясынын Физика Институтунун асас гуввәләрини тәшкил эдән АПИ етирмәләри, шүбә йох ки, бүтүн гуввәләрини бу йолда сәрф эдиб дәвләт вә партиямызын э'тимадыны доғрулдачағлар.

АПИ ФИЗИКА ЛАБОРАТОРИЯСЫ.

Физика-риязийят факултәсинини тәләбәләри физика үзә тәҗрүбә мәшғәләсиндә.

РЕСПУБЛИКАМЫЗДА ТƏБИИЯТ ӨЛМЛƏРИНИН ИЛК ОЧАҒЫ

Бөйүк Октябр Ингилабы ва Ленин Сталин иҗили сийасəти Бөйүк Совет Ватанимизин бүтүн халгларынын гүвəтлн ярадчылыг бүксəлиши ва мэдəни тєрағиени үчү кениш имканлар яратмышдыр.

Сосјалист өлкəмизин гардашлыг аяла-синад Ленин—Сталин партиясынын мүдрик рəһбərлийи илэ Азарбайчан Совет Республикасында да халг тєсəррүфаты ва маариф-мэдəниййət ишлэри тамамилэ енидн гурулмушдур.

Педагожи Институтунун ва онун айры-айры факулталаринин тарихи, совет һакимиййəти заманында мэдəни ва элми гурулушмуаун бөйүк мүвəффəгиййəтларини өзүндэ экс эдирир.

Совет һөкүмəтинин та илк күнлэриндн халг күтлэсинин мэдəниййəтэ маарифчл олн һəвəsi һөр шейдн əввал, кениш өлчүдэ али ихтисаслы педагожи кадрларын лəикитмадн һазырлыгыны тэлэб эдирди.

Азарбайчан районларында, һəтта Бакиннн өзүндэ мөктəблəрдэ дөгиг элмлэр үэрэ Азарбайчан дилини билдн мүаллимлэр, дөмөк олар ки, йох иди; бу саһлэрэ анд дəрсликлэр, элми китаблар ва исти-лаһлар да йох иди.

Бөйүк əһмиййəтэ малик олн белэ бир масаланин һалиндэ АПИ давам этдэни мүддэтдэ, шүбһəсиз тэғдирэ лəйиг бир рол ойнамышдыр.

АПИ-нин көрдүйү бөйүк ишлэрдэ, əлбəттэ онун башга факулталэри илэ айнашы оларак Тəбиийят факултəсинин да ролу аз дейилдир.

Республикада али педагожи тəһсилэ бөйүк гиймэт веран партия ва һөкүмəтчимизин күндəлик гайғысы бүтүнлүкдэ Пе-

дагожи Институту ва о чүмладн Тəбиийят факултəсинин мадди базасынын тез бир заманда артысына ва мейксəлон-мөшинн көмөк этди. Педагожи Институту 1923-чү илдэ ени бөйүк бинам көчмөклэ өз ишиндэ бөйүк дөүшү яратды, лаборатория ва кабинетларинин кенишлэвини үчүн имкан алдэ этди.

Педагожи Институтунун Тəбиийят факултəси 1924-чү илдэ 14 нəфəрдн ибарэт өз биринчи бурахылышыны верди. Бу, ишин ибтидасы иди. Факултэ бундан сонра илдн-илэ өз ишларини даһа да сэмэрлэшдирди ва өз бурахылышыны дурмадан артырды.

1931-чи илдэ хүсусилэ факултəния лаборатория гурулушу чох кенишлэндирилди.

Факултэ нэдиндэ тəшкил олунмуш: ботаника-зооложи, үзин кимя, гeyри-үзин кимя, тəйдили кимя, кеолокия лабораториялары өз күчлэри этибарилэ анчак тэксчэ дэрс процесси үчүн олмайыб, эйин заманда элми-тəғдигат ишлэрини да тə'мин эдирди.

Лабораторияларымызын даһма һөр чүр ээрури аваданлыгга тəҗибн олунмасы тə'лим ва элми ишлэринин олдуғич мейксəлдири ва бунунла да өлкəмиздэ үмүни сосјализм гурулушу мүвəффəгиййəтлариндэ фəрəй ва севинч һисслэрини биздэ артырды.

Тəбиийят факултəсинин зооложи ва дарвинизм кафедрасы тəрəфиндн дүзəлдилмиш эанкин биоложи музейи Институтун ишиндэ бөйүк мусəбат рол ойнамышдыр.

Тəбиийят факултəси 1930-чү илднн бир 671 нəфəр йүксək ихтисаслы тəбиийятчы бурахмышдыр ки, һал-һазырда рес-

публикамызын мәктәпләрендә табиғият мұдәлиминдеринин әсәс кадрларыны тәшкәл әдир. Мәзуларын 60 физин азорбайчәнылдыр. Белә азорбайчәны табиғият мұдәлиминлә әсәсин тәмин одунә республика мәктәпләриндә сәсийәзмә мәдәнийәти тәдбирләри сәвийәсиндә дәрс кейфиәтинин олдуғча артмәсинә имкән ирәмишләр.

Факултәтин етишдирмәләриндән бир чәкләри әлми-тәдғигәт сәһәсиндә бөйүк мұвәфғийәт кәстәрмишләр вә бу ишдә чидди һәндийәтләрә чәтыб республиканын әлми гүвәә һейәтинә дәхил олмушлар.

Факултә орта мәктәб мұдәлимин кадрлары һәзырләмәк кими әсәс вәзифәсин һәлә этмәклә бәрәбәр Республнкәмәз үчүн дә әлми кадрлар етишдирмәли иди. Хүсәсилә азорбайчәнылардан әлми кадр җәртәкмәли иди ки, бунәсүз Азорбайчән мәктәпләри үчүн күтәлми сурәтдә мұдәлимин һәзырләмәк тәмин этмәк олмәдиз. Бу мәсәләнин һәләли үчүн 1932-чи илдә тәшкәл олдуғму аспирантура чәк мұһүм рол ойнамәшдир. Бу аспирантураны битирәнләсин бир чәкләри, һәмизәллик вә докторлуғ әлимлик дәрәчәсини алмәк үчүн диссертәсия мұдәфиә етмишләр вә Республнкәмизин әли мәктәпләриндә әлми-тәдғигәт мұәссәләриндә йүксәк ихтисәсли әлми ишчи кими ишләйриләр. Мәсәлән: Гәмбәрәв К. (АДД зооложи кафедрасы мұдирин), Әскәрәв А. Ә. (АПИ вә АДД досентин), Газаңчян М. (АПИ вә АДД досентин) вә с.

Һәл-һәзырдә факултәдә хүсәсин табиғият әлми фәиндәриндән дәрс дөйәнләрини 2 һәфәри профессор—әлмәләр доктору, 11 һәфәри досент—әлмәләр һәмизәдиләр.

Факултәтин әлми гүвәләри Азорбайчән дияндә дәрәклиләр һәзырләмәшдир. Мәс.: Хүсәйновун «Эмбриоложи курсу», Ахундовун «Дарвинин һәят вә ирәдәчидиғи» Османзәдәнин «Ыткнләр системәтиксә» вә с.

Бу гүвәләләр тәрәфиндән дүзәдләнмиш азорбайчәнчә табиғият әлми терминоложис ирәи-ирәи әлми монографиләр әли мәктәпләрдә кешин йәйләшчә вә республикәмиздә үһүми мөдәли йүксәлинин чидди әмили олмушдур.

Табиғият факултәсиндә тәлим вә әлми-тәдғигәт ишләри 5 хүсәсин табиғият

әлми кафедрасы илә апарылар ки, бунләра ихтисәсли әлми ишчиләр рәйбәрәжк әдиләр.

Үзүн кими кафедрасы—кафедра мұдирин кими әлмәлри доктору, проф. Әлиев Ш. Б.

Гейри-үзүн кими кафедрасы—кафедра мұдирин кими әлмәлри һәмизәди, дос. Коләнтәрли Х. Ш.

Зооложи кафедрасы—кафедра мұдирин биоложи әлмәлри һәмизәди, дос. Шаһтаһтинскәя.

Ботаника кафедрасы—кафедра мұдирин биоложи әлмәлри һәмизәди дос. Гәсимәв М.

Кеоложи кафедрасы—кафедра мұдирин кеоложи әлмәлри һәмизәди, дос. Зәбир. АПИ-нин индикн Табиғият факултәсин әли шәрһиндә әсәли тоғлан табиғият факултәсиндә чәк фәрғәдиләр.

Табиғият факултәсин өз дәвамий әриндә бир чәк мұдәлимин вә әлми ишчи һәзырләмиш ки, һәл-һәзырдә Азорбайчә рәйбәрләриндә вә Бакинн өзүрдә ишләйриләр. Олардан бәзиләри диссертәсия мұдәфиә етәрәк йүксәк әлми дәрәчә алмишлар. Гәрәев А.—АДД ректору, Әлиәдә Ә.—Азорбайчәв ССР Әлмәлр Академиясинин Зооложи институту директору, Әлиев Ш. А.—АПИ үзүн кими каф. мұдирин вә с.

Факултә вәзидиндә кими, биоложи, кеоложи кими әлми дәрәкләр вәрдир ки, бурдә әлчәк тәләбәләрини мөһүрәлләри динләшдир.

Ени Сталин бешиләйин әлми ишчиләрин гәршәсиндә севимли Ватанимизин хәл тәсәрруфәтинин бәрпәси вә инкешәфи кими бир сыра мұһүм вәзифәләр гоюр.

Табиғият факултәсин коллективн әлдә едилән мұвәфғийәтләрдә кифәйәтләнмөйб, ени Сталин бешиләйинин гәршәни гоюдугу мәсәләләрин мұвәфғийәтлә һәл олунмәси үчүн өз гүвәләрини сәфәрбәрлиғә алмишдир.

Факултә йүксәк ихтисәсли мұдәлиминлә һәзырләмәклә бәрәбәр әли мәктәпләр үчүн әлми кадрлар етишдирмәли вә Республнкәмизин флора, фауна, тәбиә сәрвәтәләринин ирәиндәмәси сәһәсиндә әлми-тәдғигәт ишләринин, һәм дә әлми ишларин, дәрәклиләрнн һәшрийәтинн кешиләндирмәдиләр.

АПИ ПРОФЕССОР, ДОСЕНТ ВӘ МҮӘЛЛИМЛӘРИНДӘН.

1. Дос. С. Шаһтаһтинскәя, 2. Проф. Ш. Б. Әлиев, 3. Дос. С. С. Шаһназарова, 4. Дос. Х. Коләнтәрли, 5. Дос. М. Гәсимәв, 6. Мұдәлимин С. Шүкүров.

(Слева направо): 1. Р. Ветрулаева, 2. X. Фелова, 3. M. Бусейнов, 4. З. Филева, 5. H. Иванова.

Гейри-үзвн химя кафедрасы мүдүри,
дос. X. Ш. КЭДЭНТЭРЛИ.

КИМЯЧЫ КАДРЛАРЫН ҺАЗЫРЛАНМАСЫНДА В. И. ЛЕНИН АДЫНА АЗЭРБАЙЧАН ДӨВЛЭТ ПЕДАГОЖИ ИНСТИТУТУ- НУН РОЛУ

Бөйүк Октябрь ингилабыдан сонра орта мәктәбин тәдрис планы ва програмында әсәслы дөйшншклкәләрә алағәләр оларағ, тәдрис планына башға фәһнләрә бирликлә химя фәһни дә дахил эдилди.

Азәрбайчан Халғ Маариф Комиссарлығы ана дилиндә ихтисәслы мүәллимләр, о чүмләдән химя мүәллимләри һазырламалы иди. Бу иш олдугча чәтин вә мүрәккәб иди. Бу мәғсәдә 1920—21-чи илләрдә бирликлә али педагожи курслары ачылды вә бу курсларда рус дилиндә тәһсил алышы мүәллимләр вә ихтисәсларыны тәкмилләшдирәб, курслары тутаралығдан сонра Баки шһәриндә вә район мәркәзләриндә дәрс вермәйә кәһнләрилдирдәләр. Илк дәфа бу курсда терминология яратмағ мәсәләси өйрәнилмиш, ени дәрс үсүдү чилдәнмиш, кәләчәкдә кәһч кадрлары Азәрбайчан Республикасында һазырамағ үсүдү өйрәнилмишдир. Мүтәхәссәс мүәллимләрин, о чүмләдән химя мүәллимләринин һазырланмасы мәсәләси Азәрбайчан һөкүмәтинин гаршысында кәския бир сүрәтдә дурмуш иди. Буну һаята кеширмәк үчүн 1921-чи ил 1 июлда 66 №-ли декрет илб Бакидә Азәрбайчан Али Педагожи Институту—гәйд этдийимиз бирликлә педагожи курслары әсәсында тәшкис олунду.

Илк химя лабораториясы Институт үчүн айрылмыш «Лебедински» дөһкәсиндә индикли 5-чи мәктәбин биһәсында тәһсис олмушдур. Бу лаборатория бизим рес-

публикамызда илк химя лабораториясы иди. Оуну ярадылмасында проф. Садығ Гүсейнов, досент Кәдәнтәрли Худәверди вә Кутуков В. Г. (лаборант) иштирак этмишләр. Бу лабораториянын ярадылмасында вә кенишләндирилмәсиндә, һәмчинин республикамыз үчүн кәһч химячы кадрларын һазырланмасында профессор Садығ Гүсейновун хуәсәси сәйһини гәйд этмәк ләзымдыр. Химя лабораториясынын «АПИ»нин тәләби үзрә үсүл вә педагожи чәһәтдән дүзкүн тәшкислидә, лаборатория мәшғәләләринин вә тәдрүбәләринин методикли чәһәтдән дүзкүн апарылмасында Институтун директору олан профессор Рәзәбийлини мүәллимләрә вәрдийи үсүл вә тәшкислати көмәйи, кәстәришләрини бурада хуәсәси гәйд этмәк ләзымдыр. Институтун химя лабораториясы иһәбил кенишләнди вә 1927-чи илдән әтибарән индикли биһәсынын 3-чү мәртәбәсиндә 12 отағда ерләшди. Бурада химя фәһнләриндән 4 кафедрә: 1. Гейри-үзвн; 2. Уәвн; 3. Физики химя; 4. Методики химя тәшкис олунду. Бу дөвр (1921—1927 ил) Педагожи Институтунын инкишаф вә кенишләнемәси, милли мәдәнийәтин ярадылмасы вә оуну педагожи мүәссәсәләрә, мәктәпләрә, али мәктәпләрә һүфүз этмәйә бәшләмәси дөврүдур. Бу дөврдә мүәййән фәһнләрдән, хуәсәси химядән истигиләһләр дүәзәдилди, ана дилиндә дәрс китаблары, тәдрис ләвәзиматы вә с. Институтун көмәйилә чап олунду. АПИ-нин 1927-чи илә химя 4 бурахылышы олмушдур. Институт 1924-чү илдә 14, 1925-чи

илдә 13, 1926-чы илдә 19, 1927-чи илдә 34 нәфәр тәбиғиятчы-кимячы мұаллим бұрахмышдыр. 1930-чу илдән башлаыраг АПИ-дә кимя фәннләри үзрә онун мә'зунларынын элми ишчи-мұаллим сифәтилә ишләдийини көрүрүк. Профессорлардан Мәммәдов М., досентлардән Әһмәдли М., Гулвев С., Нәчиев Ә., Әлкәбәрли С. вә башгалары бұ сырадалдыр. 1930-чу илдән кимя лабораторияларында элми тәдгигат ишләри кеншләндирилмәйә башлайыр. Бунун нәтижәсиндә АПИ-нин кечмиш мә'зунлары бири-биринин архасынча кимя элмләри намизәди вә доктору, алимлик дәрәжәсини элмаг үчүн диссертациялар мұдафиә эдиләр. АПИ-нин мә'зунларындан 4 нәфәр азербайчанды кимя элмләри доктору вардыр.

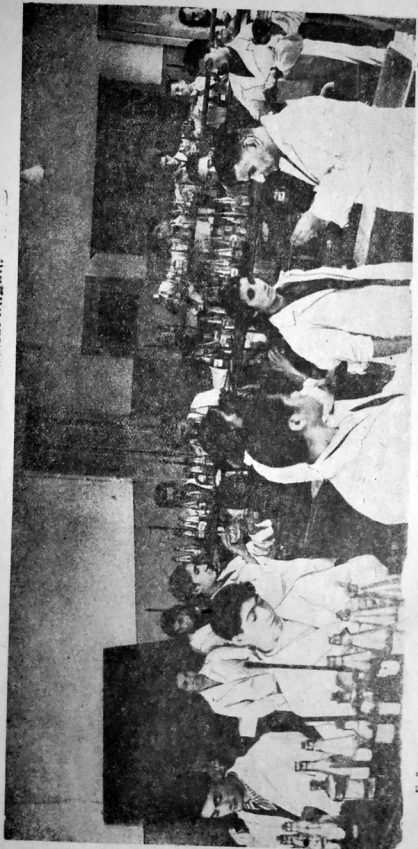
Ю. Мәммәдәлиев, Ш. Мәммәдов, Ш. Г. Әлиев, М. Мә'сум-задә. Нәл-Һазырдә республикамызын элми тәдгигат институтларында көркәмли ерләр тутмагдадырлар.

АПИ-нин кимя кафедралары гаршысында бөйүк вәзифәләр тоюлмушду. Кимядан мұтәхәссис мұаллим вә элми ишчи һазырламагла бәрәбәр тәдгигат ишләри вә онларын нәтижәси олараг өлкәмиз үчүн йүксәк вә файдалы мәддәләрин алынмасы мәсәләси дә дурур. АПИ-нин Үзви кимя каф. мұдирин профессор Әлиев Шыхбала институтда, нефт мәнсулларындан каучука охшар карбоһидрогенләрин алынмасы үзәриндә чалышыр.

Геҗри үзви вә аналитик кимя кафедр. мұдирин, бұ сәтрләри язан, нефт мәнсулларындан, хусусән петралатумдан оксидләшмә үсуллары илә туршуларын алынмасы үзәриндә чалышыр. Бұ туршулар истеһсалатда тобин яғ вә иһиләри әввәз этмәк мөгсәдилә истеһсал олунур.

1920-чи илдә бир нәфәр белә, ортә тәһсилә олан азербайчанды кимячы йох иди. Анчаг инди, АПИ-нин 25-чилиһин күнүндә йүзләрчә кимячы мұаллим олдугуну көрүрүк.

АПИ-нин Тәҗрибә Мәһгәләләриндән.

Геҗри үзви кимя лабораториясында дос. Х. Кәләнтәри, 2-чи курс тәлмәзләригә мәһгәлә апарыр.

МҮНДЭРИЧАТ

Э. Сейидов	—В. И. Ленин адина Азербайжан Довлат Педагожи Институту 25 ил эрзинда . . .	17
С. Абрамова	—АПИ партия ташкилаты коммунист тарбияси утуруда мубаризада	24
М. Мефдизада	—АПИ ва Азербайжанда педагожи тәбиини икшишаф	33
С. С. Бархударян	—АПИ-нин эрмэни бөлүмжи	41
И. Эфендиев	—Азербайжан физологисини илк очагы	45
Э. Дәмирчизада	—Азербайжан диалектин кафедрасы	50
Э. Худавердиев, Р. Глибова	—Институтун эчнэби дилалар факултәси	53
Ч. Ибраһимов	—Тарих факултәси 25 ил эрзинда	57
М. Р. Эфендиев	—Физика-риязийят факултәси 25 ил эрзинда	63
А. Абасзада	—Азербайжанда физиканы икшишафанда Довлат Педагожи Институтуну роу	66
Э. Шайтахтинская	—Республикамызда табияят элмәрини илк очагы	75
Х. Ш. Кәзәнтәри	—Кимячы кадрлары һазрламасында В. И. Ленин адина Довлат Педагожи Институтуну роу	81

Редакция йей'эти

Чап имзааланмиш 31/ХИ-47 нл. Чап листи 59%. Нәшрийят листи 8.5. Бир чап листиндаки нәрфазрин сайи 66.000. ФГ 12748. Сифарини № 589. Тираж 1.500

Азәрбајжан мотбәәси, 26-лар адина „Китаб Сарайи“, Баки, Әли Байрамов кучәси № 1.

Азәрбајжан ССР НС яһинда Полиграфян вә Нәшрийят ишләри иларәси.

AJF-199421